

PAPER DETAILS

TITLE: 16. Yüzyıla Ait Satir Alti Farsça-Türkçe Sözlük

AUTHORS: Yasin Yayla,Beytullah Bekar

PAGES: 14-39

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3491421>

16. Yüzyıla Ait Satır Altı Farsça-Türkçe Sözlük

A 16th-Century Interlinear Persian-Turkish Dictionary

Beytullah BEKAR* Yasin YAYLA**

Öz

Anadolu sahasında Farsça öğretmek amacıyla 13. yüzyıldan itibaren birçok sözlük, dil bilgisi kitabı ve konuşma kılavuzu kaleme alınmıştır. Bu eserlerin bazıları satır altı tercüme olarak adlandırılan, metnin altına kelime kelime tercüme usulüyle yazılmıştır. Çalışmaya konu olan eser de Berlin Eyalet Kütüphanesine *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Farsça-Osmanlıca Mecmua] adı ile kayıtlı bir mecmuanın içinde bulunan ve kütüphane kayıtlarına *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Farsça-Osmanlıca Sözlük] adı ile geçmiş bir kitapçıktır. Eserde, Türkçe kısımlar, Farsça kelimelerin ve ifadelerin bulunduğu satırların altında verilmiştir. Bugün adı Çorum olan fakat 16. yüzyılın sonuna kadarki belgelerde “çorumlu” olarak geçen şehrin adının eserde de “çorumlu” şeklinde geçmesinden ve Türkçe kelimelere getirilen eklerdeki uyum ve uyumsuzluklardan hareketle eserin 16. yüzyıla ait olduğu söylenebilir. Çalışma bir giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmaya konu olan eserdeki Türkçe malzemenin yazım özellikleri ile bazı eklerde görülen uyum sorunu, şahıs eklerinin kullanımıyla ilgili problemler ve Farsçadan Türkçeye tercüme hususunda dikkat çekici özellikler gösterilmiştir. İkinci bölüm, çalışmaya konu olan metnin çeviri yazısı ve gerekli görülen yerlere düşülen notlardan müteşekkildir. Çalışmanın sonuna ilgililerin faydalanmasını kolaylaştırmak adına metnin başında bulunan Farsça-Türkçe sözlüğün Türkçeden Farsçaya bir dizini eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sözlük, Farsça, Türkçe, gramer, konuşma kılavuzu.

Abstract

Since the thirteenth century, many dictionaries, grammar books, and phrasebooks have been written to teach Persian in Anatolia. Some of these works were written in interlinear translation. The work that is the subject of this study is a booklet found in a collection registered in the Berlin State Library under the name *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Persian-Ottoman Collection] and recorded in the library records under the name *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Persian-Ottoman Dictionary]. In the work, the Turkish parts are given under the lines containing Persian words and expressions. Based on the fact that the name of the city, which today is called Çorum but is referred to as “çorumlu” in the documents until the end of the 16th century, is also referred to as “çorumlu” in the work and the harmony and disharmony in the suffixes brought to Turkish words, it can be said that the work belongs to the 16th century. The study consists of an introduction and two main chapters. In the first part, the spelling characteristics of the Turkish material in the work, the harmonization problem seen in some suffixes, the problems related to the use of personal suffixes, and the remarkable features of the translation from Persian to Turkish are shown. The second part consists of the translation of the text and the notes made where necessary. At the end of the study, an index of the Persian-Turkish dictionary at the beginning of the text from Turkish to Persian has been added in order to facilitate the utilization of those interested.

Keywords: Dictionary, Persian, Turkish, grammar, phrase book.

*Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırklareli, Türkiye.
Elmek: beytullahbekar@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8372-1190

**Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırklareli, Türkiye.
Elmek: yyasinyayla@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5726-884X

Gönderilme Tarihi / Received Date:
24 Mart 2023
Kabul Tarihi / Accepted Date:
5 Haziran 2023

Atıf/Citation: Bekar B. - Yayla Y. (2023).
16. Yüzyıla Ait Satır Altı Farsça-Türkçe Sözlük
doi.org/10.30767/diledeara.1270435

Copyright © 2023
Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Extended Summary

From the 13th century onwards, many dictionaries, grammar books, and speech guides were written to teach Persian in the Anatolian region. Some of these works were written with a method of interlinear translations. The work that is the subject of the study is a booklet that is in a collection registered to the Berlin State Library with the name *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Persian-Ottoman Collection] and is registered in the library records as *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Persian-Ottoman Dictionary]. In the work, Turkish language sections are written below the lines containing Persian words and expressions. Based on the fact that the city now known as Çorum was referred to as ‘Çorumlu’ in documents until the end of the 16th century and is similarly named in the work, it is likely that the work dates to the 16th century.

The study consists of an introduction and two main parts. In the first chapter, the spelling characteristics of the Turkish material in the work, the harmonisation problem seen in some suffixes, the problems related to the use of personal suffixes, and the remarkable features of the translation from Persian to Turkish are presented. The harmonisation problem in suffixes is analysed under three headings: 1. Examples of violation of vowel harmony in the infinitive suffix *-mak, -mek*, 2. Examples of violation of vowel harmony in the noun-forming suffix *+lık, +lik*, 3. Examples of violation of vowel harmony in the noun-forming suffix *+rak, +rek*. The differences in the use of personal suffixes are analysed under four headings: 1. future tense plural second person conjugation, 2. present tense singular first person conjugation, 3. present tense plural second person conjugation, 4. past tense conjugation. As for the translation from Persian into Turkish, it is noteworthy that in some parts of the text, Persian parts are translated into Turkish word by word instead of giving their Turkish equivalents. Since the work is a dictionary and grammar is prepared in a limited framework, it is not suitable for examining phonetics and morphology. The second part consists of the transcription of the text and notes where necessary. In the introduction of the text, there is a glossary giving the Turkish equivalents of 217 Persian verbs. In this section, the Persian lexical entries are shown in bold and their Turkish equivalents are shown in normal font. Persian expressions in the rest of the text are shown in italics, while their Turkish equivalents below the line are shown in brackets. At the end of the study, an index from Turkish to Persian has been added to the Persian-Turkish dictionary at the beginning of the text in order to facilitate the use of those interested.

Some of the results obtained as a result of the study are as follows:

It has been determined that with the Chagatay period, non-harmonious suffixes were added to Turkish words. The reason for this is that spelling is a figurative quality rather than pronunciation. This situation, which was common in Eastern Turkish, especially in the Chagatay period, is considered a spelling instability. In section 1.2.1 of the study, it is highlighted that the suffixes discussed in the section mentioned have been brought to Turkish words in a way that is contrary to the vowel harmony.

There are some differences in the use of personal suffixes in the work. The appendices contain features of both Old Anatolian Turkish and Classical Ottoman Turkish. This is because the work belongs to the transition period. While the Turkish equivalents of both verb conjugations and Persian expressions are given in the work, it is seen that some parts are translated from Persian to Turkish, contrary to the Turkish grammatical structure. It can be said that this issue was carried out to show the structural differences between Turkish and Persian to Persian learners.

Giriş

Türklerle İrânî halkların ilişkilerini milattan önceye kadar götürmek mümkündür (Balcı, 2014, s. 39; Kızılözen, 2019, s. 20). Soğd bölgesinin MS 6-8. yüzyıllar arasında Köktürk hâkimiyetine girmesiyle Türk ve Fars dilli halklar arasındaki ilişkiler genişlemiştir (Menges 1968 ve Golden 2006'dan akt. Eker, 2010, s. 197). Türkçe ile Farsçanın birbirini etkileme süreci bin dört yüz yıldır kesintisiz biçimde devam etmektedir (Eker, 2010, s. 197). Bu uzun etkileşim süreci neticesinde iki dilde birçok ortak unsur oluşmuştur. İki dil arasındaki bu ortaklığın neticesinde edebiyat ve kültür alanında da birçok ortaklık gelişmiştir. Dil, edebiyat ve kültür alanındaki bu ilişkinin çerçevesini ortak kelimeler, gramer öğeleri, sözlükler, dil bilgisi kitapları, şerhler ve çeviriler gibi dil unsurları ve edebî ürünler belirler. Bu çerçevenin belirlenmesi, söz konusu iki dil ve edebiyat arasındaki araştırmalar için başta gelen önceliklerden biridir (Öz, 2010, s. 11). Bu çerçeve içindeki eserlerin ilk örnekleri sözlükler ve gramer kitaplarıdır. Sözlükler, bir dili öğrenmek için başvurulana, öğretmek için de tavsiye edilen ilk eserlerdir. Anadolu sahasında yazılan ilk Farsça-Türkçe sözlükler de Farsça öğretmek için yazılmış eserlerdendir. Anadolu'da miladi on üçüncü yüzyıldan itibaren Farsçanın bir yabancı dil olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi amacıyla Türkçe açıklamalı Farsça manzum ve mensur sözlükler, dil bilgisi kitapları, şerhler, Farsça okuma kitapları ve konuşma kılavuzları gibi pek çok eser telif edilmiştir (Çetinkaya, 2021, s. 1). Bu eserlerin büyük bir kısmında Farsça gramer konularına, aruz, edebî bilgiler, tarihî takvimler, gezegenler ve burçlar gibi konulara ilişkin bilgiler de bulunmaktadır (Öz, 2010, s. 64). Eğitim öğretim amacı ile yazılan Farsça-Türkçe sözlüklerde ise Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları maddelerin devamında veya satır altında verilmiştir, sayfalar 9-13 satır veya 5 ile 9 satır arasında değişen sütunlar hâlinde düzenlenmiştir (Öz, 2010, s. 65). Çalışmaya konu olan eser de Farsça öğretmek amacıyla yazılmış bir sözlük ve gramer kitabı niteliğindedir.

Eser hakkında bilgi

Eser, Berlin Eyalet Kütüphanesine [Berlin Staatsbibliothek] *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Farsça-Osmanlıca Mecmua] adı, PPN863971334 kayıt numarası ve Hs. Or. 14398 sınıflama numarası ile dijital olarak kayıtlı olan bir mecmuanın içinde bulunmaktadır. Mecmuanın toplamı 95 varaktan ibarettir. 1a-2a arasındaki kısımda çeşitli beyitler ve notlar bulunmaktadır. 2b-44b arası kısım *Tuhfe-yi Şâhîdî*'nin şerhidir. 47a-70b arası incelemeye konu olan eserdir. 71b-83b arası *Pend-nâme* ve 85a-94b arasında ise *Hâb-nâme* yer almaktadır. 95a'da 1032 [=1622-1623] tarihli bir vefat kaydı bulunmaktadır. 95b'de ise çeşitli notlar mevcuttur. İncelemeye konu olan eser, kütüphane kayıtlarında mecmuanın içindekiler kısmına *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Farsça-Osmanlıca Sözlük] adı ile kaydedilmiştir. Eserin müellifine veyahut yazılış tarihine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kütüphane, mecmuanın tamamı için yaklaşık bir tarih olarak 1700 yılını not düşmüştür. Eserde (68b/05)'te “*yā be-çorumlu* (ya çorumluya (köy adıdır))” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Çorum şehrinin adı belgelerde 16. yüzyılın sonuna kadar “çorumlu” şeklinde geçmektedir. Sonrasında “çorum” şeklini almıştır (İ. Şahin, 1993, s. 373). Gerek bu bilgiden, gerekse inceleme ve sonuç kısmında değinilecek ek uyumlarındaki geçiş dönemine ait özellikler eserin 16. yüzyıl metni olabilme ihtimalini güçlendirmektedir.

Eserin incelemeye konu olan kısmı kütüphaneye tek başlık altında kaydedilse de aslında iki ayrı risale hüviyetindedir. Birinci kısım 47a-65b varakları arasındadır. Bir besmelenin ardından 217 adet Farsça fiilin satır altında Türkçe karşılıkları verilmiştir. Sonrasında örnek fiiller üzerinden sırasıyla mastarın tekliği, çokluğu ve olumsuzluğu verilmiştir. Ardından klasik Arapça öğretimindeki

gibi fiil; malum (etken) ve meçhul (edilgen) diye iki kategoride değerlendirilerek örnek fiillerin geçmiş zaman (mazi), gelecek zaman (müstakbel), şimdiki zamanda (hâl), emir kipi, ism-i fâ'il, ism-i mef'ûl, hikâye, gereklilik kipi, yeterlik ve şart kipindeki çekimleri sırasıyla üçüncü teklik şahıs, üçüncü çokluk şahıs, ikinci teklik şahıs, ikinci çokluk şahıs, birinci teklik şahıs ve birinci çokluk şahısta olumlu ve olumsuz olarak ayrı ayrı gösterilmiştir. Fiille ilgili kısmın ardından rûmî aylar, zamirler, çokluk ekleri ve hâl ekleri gösterilmiştir. Sonrasında da toplam beş fasılda çeşitli örnek kelimeler verilmiştir. Birinci fasılda tabiat ile alakalı isimler; ikinci fasılda “şey isimleri” başlığı altında sıfatlar, organlar, akrabalık adları ve zarflar; üçüncü fasılda alet isimleri; dördüncü fasılda hayvan isimleri ve son fasılda ise Farsça sayılar yazı ile yazıldıktan sonra satır altında rakamlarla karşılıkları verilmiştir. 66a/01'den 70b/09'a kadar ise Farsça ifadeler ve bu ifadelerin satır altında Türkçe karşılıkları bulunmaktadır. Bu hâliyle eser, Anadolu sahasında yazılmış birçok örneği olan satır altı usulüyle Farsça öğretmek için yazılmış eserlerden birisidir.¹ Eserin 53b/01'den 66a/01'e kadar olan sayfalarında Farsça kısımların satır altlarında Türkçe karşılıkları bulunmamaktadır. Çalışma, Türkçe kısımların incelenmesi ile alakalı olduğu için çalışmaya sadece satır altında Türkçesi bulunan kısımlar yani 47a/01-52b/13 ve 66a/01-70b/09 arası varaklar dâhil edilmiştir.

Çalışmada izlenen usul

Çalışma, inceleme ve metin kısmından oluşmaktadır. Eser, sınırlı çerçevede hazırlanmış bir sözlük ve gramer olması sebebiyle, ses ve şekil bilgisi incelemeye elverişli değildir. Bu sebeple inceleme kısmında, eserde geçen Türkçe kelimelerden hareketle ünlülerin ve ünsüzlerin imlası ile gramer ve sözlük kısmında tespit edilebilen dikkat çekici hususlar incelenmiştir. Çalışmaya konu olan eser, 47a'dan 70b'ye kadar toplam 24 varaklık bir risaledir. 53b'den 66a'ya kadar olan kısmında Farsça ifadelerin satır altlarında Türkçe kısımları bulunmadığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmanın metin kısmını, söz konusu varaklar çıkarıldıktan sonra geriye kalan 11 varak oluşturmaktadır. Çalışmaya esas olan kısım, 217 adet Farsça fiilin satır altında Türkçe karşılığı ile başlamaktadır. Bu kısım bir sözlükçe hüviyetindedir. Metin neşredilirken buradaki Farsça fiiller kalın harflerle, Türkçe karşılıkları ise normal harflerle yazılmıştır. Eserin devamında zaman adları kalın harflerle verilirken günümüz Türkçesinde tekabül ettiği zamanlar köşeli yay içinde koyu olarak verilmiştir. Sözlük kısmı hariç eserin tamamında Farsça ifadeler eğik yazıyla satır altındaki Türkçe karşılıkları ise yay ayraç içinde verilmiştir. İlgililerin kullanmasını kolaylaştırmak adına metnin başında bulunan sözlükçe kısmı çalışmanın sonunda Türkçeden Farsçaya bir dizin hâline getirilmiştir.

1. İnceleme

1.1. Yazım özellikleri

1.1.1. Ünlülerin yazımı

/a/ ünlüsü:

Ön seste:

Elif (i) ile: anlamak اكلماق (47a/2) , ayırmak (48b/6) ايرمق

Medli elif (î) ile: aldamak آلدماق (47a/9), açmek آچمك (47b/1)

¹ Benzer eserler hakkında detaylı bilgi için (bk. Çetinkaya, 2021).

İç seste:

Elif (i) ile: kızmak قازمق (48b/5), yalvarmak يلوارمق (48b/8)

Herhangi bir işaret olmadan: yalamak يلامق (47a/4), kızmak قازمق (48b/5)

Son seste:

Güzel h (o) ile: ahlaya اكلية (49b/10), buyura بيوره (49b/11)

/e/ ünlüsü:**Ön seste:**

Elif (i) ile: eylemek ايلمك (47a/6), ezmak ازمق (47b/7)

İç seste:

Güzel h (o) ile: istemek استه مق (47b/5)

Herhangi bir işaret olmadan: çiyemek چينمك (47a/5), kesmek كسمق (47b/4)

Son seste:

Güzel h (o) ile: bile بله (49b/10), içe ايچه (49b/12)

/i/ ünlüsü:**Ön seste:**

Elif (i) ile: içmek اچمك (47a/4), istemek استه مق (47b/5)

Elif ve ye (e) ile: iletmek ايلتمك (47a/4), inanmak ايننمق (48b/8)

İç seste:

Herhangi bir işaret olmadan: işitmek اشتتمك (47a/6), ditirmek دترمق (47a/6)

Son seste:

Ye (e) ile: öri اوري (47a/3), bildi بلدی (48b/13)

/u/ ünlüsü:**Ön seste:**

Elif (i) ile: ısmarlamak اسمرللق (47b/2), ıslatmak اصلاقمق (48a/5)

İç seste:

Herhangi bir işaret olmadan: bırakmak برقمق (47a/8), sırtmak صرتمق (47b/1)

Son seste:

Ye (e) ile: bilinmiş oldu بلنمش اولدی (49a/11), bilinmemiş oldu بلنممش اولدی (49b/4)

/o/, /u/, /ö/ ve /ü/ ünlüleri:**Ön seste:**

Elif ve vav (o) ile: öğrenmek اوكرمك (47a/2), ovmak اومق (47a/6), üfürmek اوفورمق (48a/5), utanmak اوتانمق (48a/6)

İç seste:

Vav (o) ile: okumak اوقومق (47a/2), korkmak قورقمق (47a/7), düşmek دوشمق (47a/7), çözmek چوزمق (47b/6) Herhangi bir işaret olmadan: oturmak اوترمق (47a/3), göndermek کندرمق (47b/1) bulmak بلمق (47b/11), göyünmek کوينمق (48b/3)

Son seste:

Vav (o) ile: gizli کزلی (47a/8), içeri ایچرو (47b/12)

/è/ ünlüsü:

Türkçede i/e meselesi tartışmalı bir konudur. Bu ünlünün yazıda gösterimi ile ilgili farklı görüşler vardır. İlk hecede bulunan ve i/e arası bir ses değerine sahip olan kapalı e (è) ünlüsü, Arap harfli metinlerde bazen e bazen de i ile gösterilmiştir (Arat, 1987). Bazı araştırmacılar bu sesin kapalı e (è) ile gösterilmesi gerektiğini ve varlığının Ana Türkçeye kadar gittiğini belirtmişlerdir (Yılmaz Ceylan, 1991). Son dönemde yazılı metinler ve ağızlar üzerine yapılan çalışmalar bu ünlünün geçmişten günümüze kadar var olduğunu göstermektedir. İncelemeye konu olan metinde Eski Türkçeden beri kapalı e (è)'li olan kelimeler bazen ye (ي) ile gösterilmişken bazen de bu ses için herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Sir Gerard Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* adlı eserindeki ilgili maddelerde de görüleceği üzere Eski Türkçede kapalı e (è)'li olan bu kelimeler Osmanlı Türkçesinde de kapalı e (è) ile kullanılmıştır (1972). Bu bilgiye istinaden çalışmamızda ilgili kelimeler kapalı e (è) ile kaydedilmiştir².

Herhangi bir işaret olmadan: yemek يَمَك (47a/4), yeye (49b/12) يِه Ye (ي) ile: salıvirmek صَالِيوِيرَمَك (47a/8), vërmağ وِيرَمَق (47b/8), erişmağ اِيرِشَمَق (47b/11)

1.1.2. Ünsüzlerin yazımı

/k/ ve /g/ ünsüzleri:

Eski Türkçedeki /k/ seslerinin Batı Türkçesinde /g/ olarak inkişaf ettikleri görülmektedir. Bu ses hadisesi büyük ölçüde gerçekleşmekle beraber (*gel-*, *git-* *getiir-* vb.) /k/ sesinin değişmediği de vakidir. Arap harfli yazıda /k/, /g/ seslerinin büyük ölçüde tefriki yapılmamıştır. Bu sebeple yazıdan anlamak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bugünkü Türkçede de /k/ sesi ile başlayan kelimelerde /k/ seslerinin /g/ olmadığı ileri sürülebilir (*kendü*, *kiçi*, *kişi* vb.) (Timurtaş, 1994, ss. 49-50). İncelemeye konu olan eserde de /k/ ve /g/ ünsüzleri için ayırt edici bir işaret olmayıp her iki ünsüz de kef (ك) ile gösterilmiştir. Timurtaş'ın söz konusu eserinde verdiği bilgilere uygun olarak bugünkü Türkçede /g/ olarak telaffuz edilen kelimeler Osmanlı Türkçesine ait olan bu metinde /g/ sesiyle, /k/ olanlar ise /k/ sesiyle gösterilmiştir: kormak (47a/5), gülmağ كُولَمَق (47b/1), kesmağ كَسَمَق (47b/4), kemirmağ كَمَرَمَق (47b/10) /ŋ/ ünsüzü: /ŋ/ ünsüzü için ayırt edici bir işaret olmayıp kef (ك) ile gösterilmiştir: anlamağ اَكَلَمَق (47a/1), doŋmağ دَوَكَمَق (47b/3)

/b/, /p/ ünsüzleri:

/p/ ünsüzü p (پ), /b/ ünsüzü de b (ب) ile gösterilmiştir. -(y)Up zarf-fiil ekinin örneği tespit edilememiştir: buyurmağ بِيوَرَمَق (47a/3), bükmağ بُوَكَمَق (47b/6), depretmağ دِپَرَتَمَق (47b/12), koparmağ قُوپَرَمَق (48a/3),

/c/, /ç/ ünsüzleri:

/c/ ünsüzü c (ج) ile, /ç/ ünsüzü de ç (چ) ile gösterilmiştir: açmek أَچَمَك (47b/1), güici yétmek كُوچِي يَتَمَك (47b/3), sıçramağ صِچَرَامَق (47b/5), incinmağ اِنْجِنَمَق (48b/1)

/s/ ünsüzü:

/s/ ünsüzü ince sıradan kelimelerde s (س), kalın sıradan kelimeler ş (ص) ile gösterilmiştir: şıkmağ صَقَمَق (47b/2), süzmağ سُوَزَمَق (47b/7), şormağ صَوَرَمَق (48a/9), silkmağ سِلَكَمَق (48a/10)

/t/ ünsüz:

/t/ ünsüzü kalın sıradan kelimelerde t (ط) ile gösterilmiştir. İnce sıradan kelimelerde örneği tespit edilememiştir: tayanmağ طَيَنَمَق (47a/7), taşra gelmağ طَاشَرَه كَلَمَق (47b/12)

2 eriş- (Clauson, 1972, s. 239), vër- (Clauson, 1972, s. 355), yè- (Clauson, 1972, s. 870).

1.2. Eserde dikkat çeken hususiyetler

Eser klasik Osmanlı döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu sebeple çalışmanın bu kısmında sadece farklılık arz eden bazı özellikler sıralanmıştır.

1.2.1. Eklerde kalınlık-incelik uyumu

Türkçenin aslî fonetik kanunlarından biri olan kalınlık incelik uyumu Eski Türkçe devrinden beri bütün Türk lehçeleri için -bazı istisnalar dışında- umumî bir hususiyet olarak bugüne kadar devam etmiştir. Bu istisnalar ilk defa Tarihî Türk lehçelerinde ödünç kelimelere çoklukla kalın sıradan ek getirme temayülü ile Uygur Türkçesi metinlerinde görülür (Şen, 2000, s. 1698). Batı Türkçesi dışında kalan sahalara ait metinler incelendiğinde, bazı eklerin istisna hatalarını aşan bir ölçüde kalınlık-incelik uyumuna aykırı olarak kullanıldığı görülür. Yaygın olmamakla beraber Türkçe kalın sıradaki kök ve gövdelere ince ünlülü ek, ince sıradaki kök ve gövdelere ise kalın ünlülü ekler getirmemin yanı sıra, bilhassa yabancı kelimeler ünlü uyumuna bakılmaksızın yaygın şekilde kalın ünlülü eklerin getirilmesi temayülü dikkati çekmektedir. Harezmi ve Kıpçak sahaları metinleri ile klasik Çağatay öncesi metinlerinde de bu duruma rastlanmakla beraber, onların hiçbirinde klasik Çağatay yazı dilindeki kadar yaygınlaşmış ve mühim bir hususiyet halini almış değildir (Eraslan, 1970, s. 113). Özellikle Çağatay edebî dilinin gerileme döneminden itibaren Özbek Türkçesine doğru gidildikçe, artan oranda -bilhassa Türkçe kökenli kelimelere getirilen eklerde- “ek uyumsuzluğu” olarak nitelendirilebileceğimiz örneklerle de rastlanmaktadır (Şen, 2000, s. 1726). Eraslan’a göre bu husus bir imla istikrarsızlığının neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi de imlanın telaffuzdan ziyade şekle ait bir keyfiyet olmasıdır (Eraslan, 1970, s. 114). Eserde üç ekte kalınlık-incelik uyumuna aykırı kullanımlar tespit edilmiştir:

1.2.1.1. Mastar eki -

maḳ, -mek: Ekin kullanımında kalınlık-incelik uyumuna aykırı çok sayıda örnek tespit edilmiştir 266 kelimenin 199’unda mastar ekinin uyuma göre, 68’inde ise uyuma aykırı kullanıldığı görülmüştür. Uyum aykırı kullanımlarda bir örnek dışında (*kuşāden*: açmak) ince ünlülü kelime kök veya gövdelerine mastar ekin kalın ünlülü şeklinin getirildiği tespit edilmiştir.

1.2.1.2. İsimden isim yapma eki

+lık, +lik: Eserde ince ünlülü kelime kök veya gövdesine 2 yerde kalın ünlülü şekli (bir ek-sıklık olmaz, üşenmeklik eyleme), 2 yerde uyuma bağlı olarak ince ünlülü şekli (benden demeklikdür, senden işitmeklikdür) getirilmiştir. 2 yerde de kalın ünlülü kelimedenden sonra kalın ünlülü şekliyle (sıklık vëre, üşenmaklık eyleme) kullanılmıştır.

1.2.1.3. İsimden isim yapma eki

+rak, +rek: İki yerde tespit edilen ekin her ikisinde de ince ünlülü kelimeye kalın ünlülü şekliyle gelerek (gelmek eyürakdur, baş eyüraklukdadur) uyuma girmediği görülmüştür.

1.2.2. Şahıs eklerinin kullanımı

Eserde gelecek zaman, şimdiki zaman ve belirli geçmiş zaman çekiminde farklı kullanımlar tespit edilmiştir.

1.2.2.1. Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekimi

Türkçede zamir ve iyelik kökenli olmak üzere iki tip şahıs eki bulunmaktadır. Emir çekiminde

ise her şahısın kendine has eki vardır (H. Şahin, 2011, s. 64). Zamir kökenli şahıs ekleri gelecek zaman, geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve bazı istek çekimlerinde; iyelik kökenli şahıs ekleri de görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır (Türk vd., 2011, s. 52). Eserde, 51a/8'de gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki yerine iyelik kökenli şahıs eki kullanılmıştır: *-eñüz* (bil-eñüz, öğren-eñüz), *-øñuz* (ağla-ñuz, oku-ñuz).

1.2.2.2. Şimdiki zaman teklik birinci şahıs çekimi

Eserde geniş zaman teklik birinci şahıs çekiminde hem *-rIn* (gelmek isterin, saymak isterin, etmek isterin) hem de *-(v)rAm* (okumak isterem, kitab okuram, dükeli giderem) ekleri kullanılmıştır. Şimdiki zamanın birinci teklik şahsının bu iki farklı şeklinin birlikte kullanılması müstensih'in veya müellifin yaşadığı kültür ortamına ait dili esere yansıtmaya istekinden kaynaklanıyor olmalıdır.

1.2.2.3. Şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs çekimi

Zamir kökenli şahıs eklerinde çokluk ikinci şahıs Eski Anadolu Türkçesinde (Gülsevin, 1997, s. 92) *-sIz*, 16. yüzyılda *-sIz*, 17. yüzyılda *-sIz* ve *-sUz* şeklinde kullanılmıştır. Transkripsiyon metinlerinde ise bu kullanımlardan farklı olarak 16. yüzyılda *-sInIz* (Kartallıoğlu, 2011, s. 520) ve *-sinnis* (Adamović, 2009, ss. 118-119) şekli; 17. yüzyılda *-sXñXz* şekli tespit edilmiştir (Kartallıoğlu, 2011, s. 520). Eserde, şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs eki 2 yerde *-siz* (vêürsüz, vêürsüz, 11 yerde de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeden *-sInIz* şeklinde (bilmezsiniz, anlamazsınız, öğrenmezsiniz, bilinmiş olmazsınız, anlanmış olmazsınız, bilürsünüz, anlarsınız, öğrenirsiniz, okursınız) kullanıldığı görülmüştür. Eserde söz konusu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemiş olması eserin 17. yüzyıldan ziyade 16. yüzyıl metni olma ihtimalini güçlendirmektedir.

1.2.2.4. Belirli geçmiş zaman şahıs çekimi

Eserde belirli geçmiş zaman ekinin kullanımında düzensizlik vardır. Çokluk ikinci şahıs eki, düz ünlülü ve yuvarlak ünlülü kelime köküne *-dInIz* (بدیدیز bildiniz 49a/03, اولدیدیز oldunuz 49b/01); ikinci teklik şahıs eki ise düz ünlülü kelime köküne *-dUñ* (niçün tēz gitdñ 66a/8) şeklinde getirilmiştir. Bu sebeple müstensih tarafından imlada y (ي) veya vav (و) ile gösterilmeyen belirli geçmiş zaman çekimleri Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine göre verilmiştir.

1.2.3. Farçadan Türkçeye tercümelerde görülen farklılıklar

Farsça meçhul fiillerin mazisi “bil-” fiili örnek verilirse “bilindi” olmalıdır (Tosun, s. 9); fakat eserde ‘bilinmiş oldu’ şeklinde bir tercüme tercih edilmiştir [*dāniste şud* (bilinmiş oldu) 49a/11]. Burada ‘bilinmiş oldu’ tercihinin sebebi söz konusu zamanın Türkçe karşılığını vermek yerine Türkçeye tam tercümesini verme isteği olmalıdır. Nitekim *dāniste*’nin Türkçe karşılığı ‘bilinmiş’ *şud*’un ise ‘oldu’dur. Söz konusu durum meçhul fiilin gelecek zaman ve şimdiki zaman çekimleri için de geçerlidir. Gelecek zaman *dāniste şeved* ‘bilinmiş olur’ (51b/04) değil ‘biline’, şimdiki zaman ise *dāniste mī-şeved* ‘bilinmiş olur’ (52a/13) değil ‘bilinür’ olmalıydı. Eserde, Farsça kısımların Türkçe karşılıkları yerine Türkçeye birebir tercümesinin verildiği başka kısımlarda bulunmaktadır: *tevekkul ber ħudā kerdem* (tevvekkül allāha eyledüm). Türkçe cümle yapısına göre *allāha tevekkül eyledüm* beklenirdi. *eger tālīb-i ‘ilmān-rā* (eger ‘ilme tālībleri). Türkçe cümle yapısına göre *eger ‘ilme tālībse* beklenirdi. *be-kār-i ħvud meşgul şev* (kendi işüne meşğül ol). Türkçe cümle yapısına göre *kendi işiñ-ile meşğül ol* beklenirdi. *bi-gū ki çi mī-poştdī* (de-ki ne giydñ). Türkçe cümle yapısına göre *ne giydüğün de* beklenirdi. Geçmiş zaman ikinci teklik (*dānistī* bildiñ sen), çokluk (*dānistīd* bildiniz siz) ve birinci teklik (*dānistem* bildüm ben), çokluk (*dānistīm* bildik biz)

çekimlerinde şahıs ekinden sonra ayrıca zamirlerin gösterilmesi de yukarıdaki durumlara benzer bir husus olarak değerlendirilebilir.

2. Metin

[47a/01] *bi-smi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm*

[47a/02] **dānisten**: bilmek **šināhten**³: anlamak **āmohten**⁴: öğrenmek **ḥvānden**⁵: okumak **nu-
viştan**⁶: yazmak [47a/03] **fermūden**: buyurmak **āmeden**: gelmek **reften**: gitmek **ništen**: otur-
mak **ver-ḥāsten**⁷: öri durmak [47a/04] **burden**: iletmek **āverden**: getürmek **ḥvurden**⁸: yemek
āšāmiden: içmek **lisiden**: yalamak [47a/05] **ḥāyiden**⁹: çiyenmek **guvāriden**: sıjirtmek **pūyiden**:
yaylamak¹⁰ **dīden**: görmek **pezīreften**: kabül eylemek [47a/06] **šiniden**: işitmek **kerden**: eylemek
şuden: olmak **māliden**: ovma **doşiden**: sağmak **lerziden**: ditremak [47a/07] **leğziden**: tayan-
mak ve kaymak **guften**: söylemek **tersiden**: korkmak **tersāniden**: korkutmak **uftāden**: düşmak
endāhten¹¹: atmak [47a/08] **pinhān kerdin**: gizli olmak **efgenden**: bırakmak **nihāden**: komak
hīšten: salıvirmek **guzāšten**: geçmek [47a/09] **ver-dāšten**: kaldırmak **rubūden**: kapmak **firif-
ten**: aldamak **bāz-dāšten**: gèrü dutmak **şusten**: yumak [47a/10] **pāk dāšten**: pāk dutmak **poşī-
den**: giymek **poşāniden**: giydirmek **piçiden**: çizmak **āsūden**: dinlenmek [47a/11] **ārāmiden**:
m[isluhu] **sohten**¹²: yanmak **sozāniden**: göyündürmek **efrohten**¹³: yalıñlanmak **zedin**: urmak
[47a/12] **koften**: dögmek **murden**: ölmek **zīsten**: dirilmak **kušten**: depelemek **bestin**: bağlamak
[47b/01] **kuşāden**: açmek **hendiden**¹⁴: gülmak **kemāriden**: sırtmak **girīsten**: ağlamak **firistā-
den**: göndermek [47b/02] **supurden**: başmak **siperden**: ısmarlamak **cefsiden**¹⁵: yapışmak **feşur-
den**: sıkımak **cāvīden**¹⁶: uvatmak [47b/03] **efsurdin**: doymak **mānisten**: beñzematik **bāyisten**: ge-
rek olmak **şāyisten**: yarar olmak **tuvānisten**: güci yetmek [47b/04] **guzešten**: geçmak **rehiden**¹⁷:
kurtulmak **peymūden**: ölçmek **deriden**¹⁸: yırtmak **burrīden**: kesmak [47b/05] **firo-āmeden**:
aşağı gelmek **custin**: istemek **cesten**: sıçramak **yāften**: bulmak **tāften**: dokmak [47b/06] **rēs-
ten**: egirmek **teniden**: çözmek **bāften**: bükmak **tāften**: yaldırmak **firūhten**¹⁹: şatmak [47b/07]
heriden: şatun almak **sā'iden**: ezmak **terāvidin**: süzmak **perdāhten**: tamām eylemek **sitedin**:

3 Yazmada: šināhten.

4 Yazmada: āmūhten.

5 Yazmada: ḥvānden.

6 Yazmada: bi-nušten. Söz konusu imla Farsça sözlüklerde tespit edilememiştir.

7 Yazmada: ver-ḥāsten.

8 Yazmada: ḥvurden.

9 Yazmada: ḥāyiden.

10 Yazmada: yalmak. 49b/12'ye göre düzeltildi.

11 Yazmada: endāhten.

12 Yazmada: sohten.

13 Yazmada: efrohten.

14 Yazmada: hendiden.

15 Yazmada: cefşiden.

16 Yazmada: cāvīden. cāvīden imlası için (bk. Şükûn, 1984, s. 645).

17 Yazmada: be-rehiden.

18 Yazmada: derriden.

19 Yazmada: firūhten.

almak [47b/08] **dāden**: vërmağ **hvästen**²⁰: dilemağ **rèhten**: dökmağ **gurèhten**: kaçmağ **istāden**: tırmağ [47b/09] **rèsten**: batmağ **çeriden**: otlamağ **bāriden**: yağmağ **bāziden**: oynamağ **nāziden**: nāzlanmağ [47b/10] **çeliden**: kemirmağ **enbāšten**: doldurmağ **mānden**: kalmağ **bāften**: bükmağ **deviden**: seyirtmağ [47b/11] **hemiden**²¹: egilmağ **püyiden**: yaylamağ **residen**: erişmağ **nāliden**: inlenmağ **zenübden**²²: ulumağ [47b/12] **der-āmeden**: içerü gelmağ **birün āmeden**: taşra gelmağ **çmiden**: depretmağ **nigāh dāšten**: şaklayu dutmağ **çekiden**: dammağ [48a/01] **pindāšten**: şanmağ **gešten**: dönmağ **pesendiden**: beğenmağ **burāziden**: yaraşmağ **pèhten**²³: elemağ [48a/02] **puhten**: başarmağ **sirišten**: yuğurmağ **rehā kerdin**: şalıvërmağ **coşiden**: kaynamağ **koşiden**: duruşmağ [48a/03] **guzāhten**²⁴: erimağ **āmèhten**²⁵: karışmağ **şikāften**: yarmağ **engèhten**²⁶: koparmağ **şumurden**: şaymağ [48a/04] **sāhten**²⁷: düzmağ **āğāziden**: işe başlamağ **āfriden**: yaratmağ **beşşiden**²⁸: bağışlamağ **beşşüden**²⁹: esirgemeğ [48a/05] **duruşşiden**³⁰: yaldiramağ **siturden**: yolmağ **hīsiden**³¹: ıslatmağ **gèltiden**: yuvalamağ **demiden**: üfürmağ [48a/06] **duzdiden**: uğurlamağ **āvèhten**³²: aşmağ **şermiden**: utanmağ **ferāmoş kerdin**: unutmağ **çiden**: dermağ [48a/07] **neverdiden**: düzmağ **nişānden**: degmek **duziden**³³: azmağ **guziden**: üründülemeğ, ayırmağ **guzārden**: ödemek [48a/08] **rānden**: sürmağ **kāšten**: egmek **direviden**: biçmağ **dāmiden**: şavurmağ **remiden**: ürkmağ [48a/09] **pursiden**: şormağ **nevāhten**³⁴: oğşamağ **gunciden**: sığınmağ **senciden**: tartmağ **endohten**³⁵: kazanmağ [48a/10] **ālūden**: bulaşmağ **pālūden**: süzmağ **efşānden**: silkmağ **ārā’iden**: bezemağ **hīrāmiden**³⁶: şalınmağ [48a/11] **ārāmiden**: dinlenmağ **tirşiden**: kaçmağ **ārūğ kerdin**: geçirmağ³⁷ **fencā kerdin**: gerinmağ³⁸ **‘etse kerdin**: aksırmağ [48a/12] **esā kerdin**: esnemağ **serāyiden**: ırlamağ **efzūden**: artmağ **sitūden**: ögmek **nekūhiden**: horlamağ³⁹ [48b/01] **şikiften**: ‘aceblemağ **renciden**: incinmağ **āmāsiden**: şişmağ **terākiden**: çatlamağ **kāšten**: egmağ [48b/02] **perestiden**: tapmağ **āmurziden**: beslemek ve

20 Yazmada: hvāsten.

21 Yazmada: hemiden.

22 Söz konusu kelime Farsça sözlüklerde tespit edilememiştir. Steingass’ta ‘ulumak’ manasında zenübiden kelimesi bulunmaktadır ve “muhtemelen zenū’iden’in yanlış okunmuş şeklidir” diye bir not mevcuttur (1892, s. 627).

23 Yazmada: pèhten.

24 Yazmada: guzāhten.

25 Yazmada: amèhten.

26 Yazmada: engèhten.

27 Yazmada: sāhten.

28 Yazmada: beşşiden.

29 Yazmada: beşşüden.

30 Yazmada: duruşşiden.

31 Yazmada: hīsiden.

32 Yazmada: avèhten.

33 Vajehyab’a göre duzdiden’in (çalmağ) Bahtiyari lehçesindeki şeklidir (<https://vajehyab.com/bakhtiari/2023>, دزدین).

34 Yazmada: nevāhten.

35 Yazmada: endohten.

36 Yazmada: hīrāmiden.

37 Yazmada: gerinmak. Zuhūlen ārūğ kerdin’in manası fencā kerdin’e, fencā kerdin’in manası da ārūğ kerdin’e yazılmış olmalı. Kelimelerin doğru manaları için (bk. Şükûn, 1984, s. 1451).

38 Yazmada: geçirmek.

39 Yazmada: horlamak.

yarlıgamağ **zā'id**en: doğmağ **šināv kerd**en: şuda üzmağ **āzmūden**: şınamağ [48b/03] **peyyes-**
ten: ulaşmağ **kem kerd**en: zāyi' olmağ **pā'id**en: küymağ⁴⁰ **direng kerd**en: eglenmağ **erziden**:
 degdirmak⁴¹ [48b/04] **hutne**⁴² **kerden**: sünnet eylemağ **şermiden**: utanmağ **gusterden**: döşemağ
terāşiden: yonmağ **bāften**: bükmeğ [48b/05] **kenden**: kazmağ **kendiden**: kazıtmağ **posiden**:
 çürümek **suften**: delmek **zidūden**: pas açmağ [48b/06] **endūden**: şıvamağ **nefrin kerd**en: karış
 vèrmek **āğışten**: doğramağ **tele dāden**: üti vèrmağ **cudā kerd**en: ayırmağ [48b/07] **leked**⁴³ **ze-**
den: depme⁴⁴ urmağ **şuffiden**: şıklık vèrmek **firo-burden**: aşğa iletmeğ **firo reften**: aşğa gitmeğ
çerā kerden: otarmağ [48b/08] **hišten**: şalıvèrmağ **yād kerd**en: anmağ **penāhiden**: şıgınmağ
lābe kerden: yalvarmağ **bāver kerd**en: inanmağ [48b/09] **kemīn kerd**en: gizlemağ **hāmoş**⁴⁵
şuden: epsem olmağ **encāmiden**: āhır olmağ [48b/10] **cemī'-i maşdar** [Masdarın çokluğu]:
danistenhā (bilmekler), *šināhtenhā*, *āmūhtenhā*, *hīvāndenhā* ilā āhirihi [48b/11] **nefy-i maşdar**
[Masdarın olumsuzu]: *ne-dānist*en (bilmemek), *ne-šināhten*, *neyāmūhten*, *ne-hīvānden* ilā āhirihi
 [48b/12] **nefy-i cemī'-i maşdar** [Masdarın çokluğunun olumsuzu]: *ne-danistenhā* (bilmemek-
 ler), *ne-šināhtenhā*, *neyāmūhtenhā*, *ne-hīvāndenhā* ilā āhirihi

[48b/13] **māzī-yi müfred-i gāib** [Belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs]: *dānist* (bildi),
šināht, *āmūht* ilā āhirihi

[49a/01] **māzī-yi cemī'-i gāib** [Belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs]: *dānistend* (bildiler),
šināhtend, *āmūhtend* ilā āhirihi [49a/02] **māzī-yi müfred-i muhātab** [Belirli geçmiş zaman teklik
 ikinci şahıs]: *dānist* (bildiğin sen), *šināht*, *āmūht* ilā āhirihi [49a/03] **māzī-yi cemī'-i muhātab**
[Belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs]: *dānist* (bildiğiniz siz), *šināht*, *āmūht* ilā āhirihi

[49a/04] **māzī-yi nefis-i mütekellim vahdehu** [Belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs]:
dānistem (bildüm ben), *šināhtem*, *āmūhtem* ilā āhirihi

[49a/05] **māzī-yi nefis-i mütekellim me'a 'l-gayr** [Belirli geçmiş zaman çokluk birinci şa-
 hıs]: *dānist* (bildik biz), *šināht*, *āmūht* ilā āhirihi

[49a/06] **cahd-ı māzī-yi müfred-i gāib** [Belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs olum-
 suz]: *ne-dānist* (bilmedi⁴⁶), *ne-šināht*, *neyāmūht* ilā āhirihi

[cahd-ı māzī-yi cemī'-i gāib] [Belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *ne-dā-*
nistend (bilmediler), *ne-šināhtend* (aqlamadılar), *neyāmūhtend* (öğrenmediler) ilā āhirihi]

[49a/07] **cahd-ı māzī-yi müfred-i muhātab** [Belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs olum-
 suz]: *ne-dānist* (bilmediğin sen), *ne-šināht*, *neyāmūht* ilā āhirihi

[49a/08] **cahd-ı māzī-yi cemī'-i muhātab** [Belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs olum-
 suz]: *ne-dānist* (bilmediğiniz siz), *ne-šināht*, *neyāmūht* ilā āhirihi

40 Yazmada: küynemak.

41 erziden'in manası 'değmek, layık olmak'tır (Şükûn, 1984, s. 113). Türkçe karşılığı olan degdirmek 'değerli olmak' manasında kullanılmış olsa gerek; fakat kaynaklarda tespit edilemedi.

42 Yazmada: hutne.

43 Yazmada: leke.

44 Yazmada: depne. Dilçin: 64'e göre düzeltildi.

45 Yazmada: hāmoş.

46 Yazmada: bilmediler.

[49a/09] **caḥd-ı māzī-yi nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs olumsuz]: *ne-dānistem* (bilmedüm ben), *ne-şināḥtem*, *neyāmūḥtem* ilâ āḥirihi

[49a/10] **caḥd-ı māzī-yi nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *ne-dānistīm* (bilmedük biz), *ne-şināḥtīm*, *neyāmūḥtīm* ilâ āḥirihi

[49a/11] **māzī-yi mechül-i müfred-i ġāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs]: *dāniste şud* (bilinmiş oldı), *şināḥte şud*, *āmūḥte şud* ilâ [āḥirihi]

[49a/12] **māzī-yi mechül-i cemī‘-i ġāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs]: *dāniste şudend* (bilinmiş oldılar), *şināḥte şudend*, *āmūḥte şudend*

[49a/13] **māzī-yi mechül-i müfred-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs]: *dāniste şudī* (bilinmiş olduḡ sen), *şināḥte şudī*, *āmūḥte şudī*

[49b/01] **māzī-yi mechül-i cemī‘-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs]: *dāniste şudīd* (bilinmiş olduḡız siz), *şināḥte şudīd*, *āmūḥte şudīd*

[49b/02] **māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs]: *dāniste şudem* (bilinmiş oldum ben), *şināḥte şudem*, *āmūḥte şudem*

[49b/03] **māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs]: *dāniste şudīm* (bilinmiş olduk biz), *şināḥte şudīm*, *āmūḥte şudīm*

[49b/04] **caḥd-ı māzī-yi mechül-i müfred-i ġāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şud* (bilinmemiş oldı), *şināḥte ne-şud*, *āmūḥte ne-şud*

[49b/05] **caḥd-ı māzī-yi mechül-i cemī‘-i ġāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudend* (bilinmemiş⁴⁷ oldılar), *şināḥte ne-şudend*, *āmūḥte ne-şudend*

[49b/06] **caḥd-ı māzī-yi mechül-i müfred-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudī* (bilinmemiş olduḡ sen), *şināḥte ne-şudī*, *āmūḥte ne-şudī*

[49b/07] **caḥd-ı māzī-yi mechül-i cemī‘-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudīd* (bilinmemiş olduḡız siz), *şināḥte ne-şudīd*, *āmūḥte ne-şudīd*

[49b/08] **caḥd-ı māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudem* (bilinmemiş oldum), *şināḥte ne-şudem*, *āmūḥte ne-şudem*

[49b/09] **caḥd-ı māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudīm* (bilinmemiş olduk biz), *şināḥte ne-şudīm*, *āmūḥte ne-şudīm*

[49b/10] **müstaḫbel-i⁴⁸ müfred-i ġāib** [Gelecek zaman teklik üçüncü şahıs]: *bi-dāned*

47 Yazmada: bilinmemişler.

48 Bugünkü Farsçada gelecek zaman, fiilin geçmiş zaman gövdesinin evveline خواستن hvāsten ‘istemek’ mastarının çekimli geniş zamanını getirmek suretiyle kurulmaktadır. Fakat incelenen metinde gelecek zamanın bu şekilde yapılmadığı görülmektedir. 1674 öncesi yazılmış Kavā‘id-i Deriyye adlı gramere göre Farsçada muzari (geniş zaman) kök ile gele-

(bile), *bi-şināsed* (anlaya), *biyāmūzed* (öğrene), *bi-ḥvāned* (okuya), [49b/11] *bi-nuvīsed* (yaza), *bi-fermāyed* (buyura), *biyāyed* (gele), *bi-numāyed* (göstere), *bi-reved* (gide), *bi-niştined* (otura), *ver-ḥīzed* (tura), *bi-bered* (ilede), [49b/12] *biyāvered* (getüre), *bi-ḥvured* (yeye), *biyāşamed* (içe), *bi-līsed* (yalaya), *bi-ḥāyed* (çiyneye), *bi-çeşed* (dada), *bi-guvāred* (sıjire), *bi-pūyed* (yaylaya) [49b/13] *bi-bīned* (göre), *bi-şineved* (işide), *bi-gīred* (duta), *bi-gezed* (ışıra), *bi-bosed* (öpe), *bi-me-ked* (eme), *der-āgoş kuned* (kucaklaya), *bi-nigered* (baka) [50a/01] *bi-pervered* (besleye), *bi-peṣṣī-red* (kabul eyleye), *bi-kuned* (eyleye), *bi-şevred* (eyleye), *bi-bāşed* (ola), *bi-māled* (ova), *bi-bāled* [böyüye], *bi-doşed* (şağa), [50a/02] *bi-lerzed* (ditreye), *bi-leğzed* (depine⁴⁹), *bi-gūyed* (söyleye), *bi-ḥamoşed* (epsem ola), *bi-tersed* (korka), *biyūfted* (düşe), *biyendazed* (ata), *biyefgened* (bırağa) [50a/03] *bi-nihed* (koya), *bi-guzāred* (geçe), *bi-vervāred* (getüre), *bi-rebābed* (kapaya), *bi-sozed* (yana), *biyefrozed* (yağa), *bi-zened* (ura), *bi-gūyed* (söyleye) [50a/04] *bi-mīred* (öle), *bi-kuşed* (depeleye), *bi-zīyed* (dirile), *bi-bended* (bağlaya), *bi-kuşāyed* (aça), *bi-ḥended* (güle), *bi-kemāred* (şırıda), *bi-girīd* (ağlaya) [50a/05] *bi-firisted* (göndere), *bi-supāred* (başa), *bi-sipered* (ışmarlaya), *bi-ceşşed* (yapışa), *bi-feşşed* (şağa), *bi-cāyed* (uvata), *biyefşured* (doğa), [50a/06] *bi-māned* (kalka), *bi-bāyed* (gerek ola), *bi-şāyed* (yaraya), *bi-tuvāned* (güci yete), *bi-guzered* (geçe), *bi-pey-māned* (ölçe), *bi-derred* (yırta), [50a/07] *bi-burred* (kese), *bi-dozed* (dike), *bi-şikened* (şığa), *bi-gusiḥed* (üze), *bi-kuşed* (depeleye), *bi-ḥāred* (kaşıya) [50a/08] *bi-ḥerāşed* (dırmalaya), *bi-per-red* (uç), *bi-cehed* (şıçraya), *bi-cūyed* (isteye), *bi-yābed* (bula), *bi-rēsed* (egire), [50a/09] *bi-tīned* (çöze), *bi-yāfed* (dokuya), *bi-tāfed* (büke), *bi-firoşed* (şata), *bi-ḥīred* (şatun ala), *bi-sāyed* (eze⁵⁰), [50a/10] *bi-terāved* (süze), *bi-perdāzed* (tamām ura), *bi-sitāned* (ala), *bi-dehed* (vère), *bi-ḥvāhed* (dileye), *bi-rēzed* (döke), [50a/11] *bi-gurēzed* (kaça), *biyested* (dura), *bi-rūyed* (bata), *bi-çered* (otlaya), *bi-bāred* (yağa), *bi-nāzed* (nāzlana) [50a/12] *bi-çeled* (kemire), *bi-māned* (beñzeyeye), *bi-ḥemed* (egile), *bi-deved* (segirde), *bi-pūyed* (yaya), [50a/13] *bi-resed* (erişe), *bi-nāled* (egile), *bi-zenūd* (uluya), *der-āyed* (içerü gele), *bīrūn āyed* (taşra gele) [50b/01] *bi-çinīd* (deprete), *nigāh dāred* (şaklayı duta), *bi-çeked* (tama), *bi-pindāzed* (şına), *bi-gerded* (döne), *bi-pesended* (begene), [50b/02] *bi-burāzed* (yaraşa), *bi-pīzed* (misluhu), *bi-pezed* (misluhu, bu üç dürlü gelür), *bi-sirtşed* (yuğura), *rehā kuned* (kırtara), *bi-coşed* (kaynaya), [50b/03] *bi-goşed* (işide), *bi-guzāred* (terk eyleye), *biyāmīzed* (karışdura), *bi-şikāfed* (yara), *biyengēzed* (kopara), *bi-şumured* (şaya), [50b/04] *bi-sāzed* (düze), *biyāgāzed* (şürü‘ eyleye), *biyāferīned* (yarada), *bi-beḥşed* (bağışlaya), *bi-beḥşā-yed* (esirgeye), *bi-direḥşed* (yaldıraya), [50b/05] *bi-sutured* (yola), *bi-ḥīsed* (ışlaya), *bi-geleṭed* (yuvalaya), *bi-demed* (üfüre), *bi-duzded* (uğurlaya), *bi-niştāned* (dege), [50b/06] *bi-vezed* (ese), *bi-guzīned* (üründüleye), *bi-guzāred* (ödeye), *bi-rāned* (süre), *bi-kāred* (ege), *bi-direved* (biçe), [50b/07] *bi-dāmed* (şavura), *bi-remed* (ürke), *bi-pursed* (şora), *bi-nevāzed* (oḥşaya), *bi-gunced* (şığına), *bi-senced* (tarta), [50b/08] *biyendozed* (kazana), *bi-pālāyed* (süze), *biyālāyed* (bulaşa), *biyāşed* (şaça), *biyefşāned* (silke), *biyārāyed* (bezeye), [50b/09] *bi-ḥirāmed* (şalina), *biyārāmed* (dolana), *ḥīre şevred* (kaşıya), *fencā kuned* (gerine⁵¹), *ārūğ kuned* (geğire⁵²), [50b/10] *‘eṭse kuned* (akşıra), *āsā kuned* (esneye), *bi-serāyed* (ırlaya), *ḥeffe kuned* (boğaz boğa), *biyegzāyed* (arta),

cek zaman köktü müşterektir ve bu kökün öncesine م می gelirse hâl (şimdiki zaman), ب b (bā-yı meksure) gelirse gelecek zamanı anlam verir (Çetinkaya, 2021, s. 113). Buradaki Farsça fiil çekimlerinin bu kurala göre yapıldığı görülmektedir.

49 ‘Kaymak’ manasına gelen leğziden fiilinin (Steingass, 1892, s. 1125; Şükûn, 1984, s. 1747) bu manası sözlüklerde tespit edilememiştir.

50 Yazmada: üze.

51 Yazmada: gegire.

52 Yazmada: gerine.

bi-kāhed (ege), [50b/11] *bi-şikifed* ('acebleye), *bi-renced* (incine), *biyāmāsed* (şişe), *bi-terāked* (çatlaya), *bi-perested* (tapa), *biyāmurzed* (besleye), [50b/12] *bi-zāyed* (doğa), *şināv kuned* (şuv yara), *biyāzmāyed* (şına), *bi-peyvend* (ulaşa), *yāve kuned* (yitüre), *bi-pāyed* (küye), [50b/13] *di-reng kuned* (eglene), *biyerzed* (döke), *hutne kuned* (sünnet eyleye), *bi-surfed* (öksüre), *bi-gustered* (döşeye), *bi-terāşed* (yona) [51a/01] *bi-şitābed* (ëve), *bi-kened* (kazıya), *bi-kended* (kazıda), *bi-posed* (çürüye), *busfeted* (dele), *bi-zidāyed* (pas aç), [51a/02] *biyendāyed* (sıvaya), *duşnām dehed* (söge), *nefrīn kuned* (nefret eyleye), *biyāğīşed* (doğraya), *tele dehed* (üti vère), *cudā kuned* (ayıra), [51a/03] *bi-şuftīd* (sıklık vère), *firo-bured* (aşağa ilede), *firo-reved* (aşağa gide), *çerā kuned* (otlaya), *bi-hīled* (şalivère), *yād kuned* (hātıra getüre), [51a/04] *bi-penāhed* (şığına), *lābe kuned* (yalvara), *bāver kuned* (inana), *kemīn kuned* (pusulana), *hāmoş şeved* (epsem ola), *biyencā-med* (āhır ola), [51a/05] *biyārāyed* (bezeye), *bi-nigīred* (nażar eyleye), *bi-noşed* (içe), *bi-herāşed* (dırmalaya) [51a/06]

müstaḳbel-i cemī'-i⁵³ ḡāib [Gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs]: *bi-dānend* (bilsünler), *bi-şināsend* (eglensünler), *biyāmūzed* (öğrensünler), *bi-ḥvānend* (okusunlar)

[51a/07] **müstaḳbel-i müfred-i⁵⁴ muḥāṭab [Gelecek zaman teklik ikinci şahıs]:** *bi-dānī* (bilesin), *bi-şināsī* (anlayasın), *biyāmūzī* (öğrenesin), *bi-ḥvānī* (okuyasın)

[51a/08] **müstaḳbel-i cemī'-i muḥāṭab [Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs]:** *bi-dānīd* (bi-leñüz), *bi-şināsīd* (anlañuz), *biyāmūzīd* (öğreneñüz), *bi-ḥvānīd* (oñuñuz)

[51a/09] **müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḥdehu [Gelecek zaman teklik birinci şahıs]:** *bi-dānem* (bilem), *bi-şināsem* (anlayam), *biyāmūzem* (öğrenem), *bi-ḥvānem* (okuyam)

[51a/10] **müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me'a 'l-ḡayr [Gelecek zaman çokluk birinci şahıs]:** *bi-dānīm* (bilelüm)⁵⁵, *bi-şināsīm* (anlayalum), *biyāmūzīm* (öğrenelüm), *bi-ḥvānīm* (okuyalum)

[51a/11] **nefy-i müstaḳbel-i müfred-i ḡāib [Gelecek zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]:** *ne-dāned* (bilmez), *ne-şināsed* (anlamaz), *neyāmūzed* (öğrenmez), *ne-ḥvāned* (okumaz)

[51a/12] **nefy-i müstaḳbel-i cemī'-i ḡāib [Gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]:** *ne-dānend* (bilmezler), *ne-şināsend* (anlamazlar), *neyāmūzend* (öğrenmezler), *ne-ḥvānend* (okumazlar)

[51a/13] **nefy-i müstaḳbel-i müfred-i muḥāṭab [Gelecek zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]:** *ne-dānī* (bilmezsin), *ne-şināsī* (anlamazsın), *neyāmūzī* (öğrenmezsin), *ne-ḥvānī* (okumazsın)

[51b/01] **nefy-i müstaḳbel-i cemī'-i muḥāṭab [Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs olumsuz]:** *ne-dānīd* (bilmezsiñiz), *ne-şināsīd* (anlamazsiñiz), *neyāmūzīd* (öğrenmezsiñiz)

[51b/02] **nefy-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḥdehu [Gelecek zaman teklik birinci**

53 Yazmada: müfred.

54 Yazmada: tesniye.

55 Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zamanın birinci çokluğu için kullanılabilen -(y)AvUz eki (Gülsevin, 1997, s. 102) aynı zamanda istek kipinin birinci çokluğu için de kullanılmaktadır (Gülsevin, 1997, s. 105). Metindeki "gelecek zaman" ekleri bugün için istek kipini karşılayan şekillerdir. İstek kipinin birinci çokluk şahsını Osmanlı Türkçesi döneminde emir kipinin birinci çokluk şahsının eki olan -(y)Alum eki karşılamıştır (Ergin, 1981, s. 311). Bu sebeple burada bu ek kullanılmış olmalıdır.

şahıs olumsuz]: *ne-dānem* (bilmem), *ne-şināsem* (anlamam), *neyāmūzem* (öğrenmem)

[51b/03] **nefy-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Gelecek zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *ne-dānīm* (bilmezüz), *ne-şināsīm* (anlamazuz), *neyāmūzīm* (öğrenmezüz)

[51b/04] **mechül-i müstaḳbel-i müfred-i ġāib** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik üçüncü şahıs]: *dāniste şevēd* (bilinmiş⁵⁶ olur), *şināhte şevēd* (anlanmış⁵⁷ olur) ilā [āḫirihi]

[51b/05] **mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i ġāib** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs]: *dāniste şevēnd* (bilinmiş⁵⁸ olurlar), *şināhte şevēnd* (anlanmış⁵⁹ olurlar)

[51b/06] **mechül-i müstaḳbel-i müfred-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik ikinci şahıs]: *dāniste şevī* (bilinmiş⁶⁰ olursın), *şināhte şevī* (anlanmış⁶¹ olursın)

[51b/07] **mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk ikinci şahıs]: *dāniste şevī[d]*, *şināhte [şevīd]*

[51b/08] **mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik birinci şahıs]: *dāniste şevem* (bilinmiş⁶² olam), *şināhte şevem* (anlanmış⁶³ olam)

[51b/09] **mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk birinci şahıs]: *dāniste şevīm* (bilinmiş⁶⁴ olalım), *şināhte şevīm* (anlanmış⁶⁵ olalım)

[51b/10] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i müfred-i ġāib** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevēd* (bilinmiş⁶⁶ olmaz), *şināhte ne-şevēd* (anlanmış⁶⁷ olmaz) [ilā āḫirihi] [51b/11]

nefy-i mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i ġāib [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevēnd* (bilinmiş⁶⁸ olmazlar), *şināhte ne-şevēnd* (anlanmış⁶⁹ olmazlar)

[51b/12] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i müfred-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevī* (bilinmiş⁷⁰ olmazsın), *şināhte ne-şevī* (anlanmış⁷¹ olmazsın)

[51b/13] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik

56 Yazmada: bilmiş.

57 Yazmada: aılmış.

58 Yazmada: bilmiş.

59 Yazmada: aılmış.

60 Yazmada: bilmiş.

61 Yazmada: aılmış.

62 Yazmada: bilmiş.

63 Yazmada: aılmış.

64 Yazmada: bilmiş.

65 Yazmada: aılmış.

66 Yazmada: bilmiş.

67 Yazmada: aılmış.

68 Yazmada: bilmiş.

69 Yazmada: aılmış.

70 Yazmada: bilmiş.

71 Yazmada: aılmış.

ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevīd* (bilinmiş⁷² olmazsınız), *şināhte ne-şevīd* (anlaşmış⁷³ olmazsınız)

[52a/01] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik birinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevem* (bilinmiş⁷⁴ olmam), *şināhte ne-şevem* (anlaşmış⁷⁵ olmam)

[52a/02] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevīm* (bilinmiş⁷⁶ olmayalım), *şināhte ne-şevīm* (anlaşmış⁷⁷ olmayalım) [52a/03] **ḥāl-i müfred-i ġāib** [Şimdiki zaman teklik üçüncü şahıs]: *mī-dāned* (bilür), *mī-şināsed* (ağlar), *mī-āmūzed* (öğrenür) ilâ *āḫirihi* [52a/04] **ḥāl-i cemī‘-i muḥāṭab** [Şimdiki zaman çokluk üçüncü şahıs]: *mī-dānend* (bilürler), *mī-şināsend* (ağlarlar), *mī-āmūzend* (öğrenürler), *mī-ḥvāned* (okurlar) ilâ *āḫirihi* [52a/05] **ḥāl-i müfred-i muḥāṭab** [Şimdi zaman teklik ikinci şahıs]: *mī-dānī* (bilürsün), *mī-şināsī* (ağlarsın), *mī-āmūzī* (öğrenürsün), *mī-ḥvānī* (okursun) [ilâ *āḫirihi*] [52a/06] **ḥāl-i cemī‘-i muḥāṭab** [Şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs]: *mī-dānīd* (bilürsünüz), *mī-şināsīd* (ağlarsınız), *mī-āmūzīd* (öğrenürsünüz), *mī-ḥvānīd* (okursunuz) ilâ *āḫirihi*

[52a/07] **ḥāl-i⁷⁸ nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Şimdiki zaman teklik birinci şahıs]: *mī-dānem* (bilürem), *mī-şināsem* (ağlaram), *mī-āmūzem* (öğrenürem), *mī-ḥvānem* (okuram) ilâ *āḫirihi*

[52a/08] **ḥāl-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Şimdiki zaman çokluk birinci şahıs]: *mī-dānīm* (bilürüz⁷⁹), *mī-şināsīm* (ağlaruz⁸⁰), *mī-āmūzīm* (öğrenürüz⁸¹), *mī-ḥvānīm* (okuruz⁸²) ilâ *āḫirihi*

[52a/09] **nefy-i ḥāl-i müfred-i ġāib** [Şimdiki zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]: *ne-mī-dāned* (bilmez), *ne-mī-şināsed* (ağlamaz), *ne-mī-āmūzed* (öğrenmez), *ne-mī-ḥvāned* (okumaz) ilâ *āḫirihi*

[52a/10] **nefy-i ḥāl-i cemī‘-i ġāib** [Şimdiki zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *ne-mī-dānend* (bilmezler), *ne-mī-şināsend* (ağlamazlar), *ne-mī-āmūzend* (öğrenmezler), *ne-mī-ḥvānend* (okumazlar) ilâ *āḫirihi* [52a/11] **nefy-i ḥāl-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Şimdiki zaman teklik birinci şahıs olumsuz]: *ne-mī-dānem* (bilmem), *ne-mī-şināsem* (anlamam), *ne-mī-āmūzem* (öğrenmem) ilâ *āḫirihi*

[52a/12] **nefy-i ḥāl-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Şimdiki zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *ne-mī-dānīm* (bilmezüz), *ne-mī-şināsīm* (anlamazuz), *ne-mī-āmūzīm* (öğrenmezüz) ilâ *āḫirihi*

72 Yazmada: bilmiş.

73 Yazmada: anlamış.

74 Yazmada: bilmiş.

75 Yazmada: anlamış.

76 Yazmada: bilmiş.

77 Yazmada: anlamış.

78 Yazmada: ḥāl-i cemī‘-i.

79 Yazmada: bilelüm.

80 Yazmada: anlayalım.

81 Yazmada: öğrenelim.

82 Yazmada: okuyalım.

[52a/13] **mechul-i hāl-i müfred-i gāib** [Edilgen fiil şimdiki zaman teklik üçüncü şahıs]: *dāniste mī-şevēd* (bilinmiş⁸³ olur), *şināhte mī-şevēd* (anlanmış⁸⁴ olur) ilâ āhīrihi⁸⁵

[66a/01] *bi-smi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm*

[66a/02] *be-nām-i ḥudāy-rā* (allāhu 'azīmü 'ş-şānuḡ ism-i şerīfi-yle), *ve be-devlet-i peygamberān* (ve peygamberlerin devleti-yle), *āḡāz suḡun kerdem* (söze sürü' eyledüm), *tevekkul ber ḥudā kerdem* (tevvekkül allāha eyledüm) [66a/03] *ez ḥudā yārī ḥvāstem* (*ḥudādan bir yār diledüm*), *tevfīk yāftem* (tevfīk buldum), *eger ḥudā tevfīk dehed* (eger allāh hidāyet vère), *suḡun-i yek çend* (birkaç söz) [66a/04] *bi-gūyem ve nuvīšem* (dēyeyim ve yazayım), *ve tālib-i 'ilmān*⁸⁶-*rā* (ve 'ilme tālib olanlara), *biyāmūzem* (öğredem), *eger tālib-i 'ilmān-rā* (eger 'ilme tālibleri), *reḡbet* (raḡbeti) [66a/05] *bāşed* (ola), *ezīn bende* (bu kıldan), *teḡşīrī ne-bāşed* (bir eksiklik olmaz), *biyā* (gel), *meyā* (gelme), *biyāyem* (gelürem), *neyāyem* (gelmem) [66a/06] *āmedem* (geldüm), *neyāmedem* (gelmedüm), *mī-āyem* (şimdi gelürem), *ne-mī-āyem* (şimdi gelmem), *ḥvāhem āmeden* (gelmek isterin), *ne-ḥvāhem āmeden* (gelmek istemem) [66a/07] *āmeden bihterest* (gelmek üyürākđur), *çūn biyā't* (çūnki gelürsin), *zūd biyā* (tēz gel), *zūd bi-rev* (tēz git), *kucā mī-revī* (ne yère gidersin) [66a/08] *ez kucā mī-āyī* (ne yèrden gelürsin), *ez ḡāne mī-āyem* (evden gelürem), *be-kūzegān-rā ḡeber kun* (uşaklara ḡaber eyle), *çi-rā zūd reftī* (niçūn tēz gitdūḡ) [66a/09] *çi-rā dīr āmedī* (niçūn geç geldūḡ), *be-kār-i ḡvud* (kendi işūḡe), *meşḡul şev* (meşḡul ol), *bi-ḡvun* (oķı), *me-ḡvun* (oķıma), *ḡvāndem* (oķıdum) [66a/10] *ne-ḡvāndem* (oķımadum), *mī-ḡvānem* (şimdi oķıram), *ḡvāhem ḡvānden* (oķımaķ isterem), *ne-ḡvāhem ḡvānden* (oķımaķ istemem), *çi mī* (ne dükeli) [66a/11] *ḡvānī* (oķursın), *kitāb mī-ḡvānem* (kitāb oķuram), *sebķ ḡvāndem* (ders oķıdum), *be-çāşt mī-revem* (kuşluḡa giderem) [66a/12] *nemāz-i peştīn* (öḡdin namāz), *nezdīkest* (katuḡdadur), *eger ḡvāce destūr dehed* (eger ḡoca destūr vère), *be'd zi-ān* (andan şonra) [66a/13] *mī-revem* (dükeli giderem), *bī-destūr* (destursuz), *çūn bi-revem* (nēce giderem), *tu-rā ḡvāndem* (seni oķıdum ya'nī da'vet ētdüm), *eger mī-āmedī* (eger sen gelmiş olayduḡ) [66b/01] *ḡvuş mī-būdī* (ēyü olurdı), *ḡvuş ne-kerdī* (ēyi ētmedi), *ān-çunān me-kun* (ancılāyın eyleme), *key kesī* (ki bir kimse) [66b/02] *ez tū bi-renced* (senden incine), *tu-rā bi-rencānend* (seni incidirler), *eger merdumān-rā bi-rencānī* (eger ḡalkı incidürseḡ), *suḡun-ı nerm bi-gū* (yumşak söyle) [66b/03] *suḡun-i berd me-gū* (sovuķ söz söyleme), *imroz* (bugün), *ferdā* (yarın), *endēşe me-kun* (fikrētme), *roz germest* (gün ıssıdır) [66b/04] *ferdānī-vez* (yarın daḡı), *nēķ şevēd* (ēyü olur), *ferāmoş me-kun* (unutma), *nēķ nīst* (ēyü degüldür), *tū çi* (sen ne) [66b/05] *mī-gū't* (söylersin), *nēķ bi-gū't* (ēyü söyle), *nēķ bi-şnevī* (ēyü işidesin), *bi-şnev* (işit), *me-şnev* (işitme) [66b/06] *şenīde būdem* (işitmiş-idüm), *bi-nuvīş* (yaz), *me-nuvīş* (yazma), *mī-nuvīšem* (yazaram), *ne-mī-nuvīšem* (yazmam) [66b/07] *ḡvāhem nibiştēn* (yazmaķ isterem), *be-dostān-rā* (dostlara), *ḡettī*⁸⁷ *bi-nuviş* (nāme yaz), *tā cevāb biyāyed* (tā cevāb gele) [66b/08] *yārān-rā bi-ḡvun* (yārānı oķı ya'nī da'vet eyle), *ez ḡāl-i ḡvēşāvend* (ḡışımların ḡālinden), *çi ḡeber dārī* (ne ḡaber duḡarsın) *do-* [66b/09] *-stān der selāmetend*

83 Yazmada: bilmiş.

84 Yazmada: ańlamış.

85 Bu kısımdan 66a'ya kadar Farsça kısımların satır altlarında Türkçeleri gösterilmemiştir. Çalışma Türkçe kısımları incelemeye dayalı bir çalışma olduḡu için bu kısımdan 66a'ya kadar olan kısım çalışmaya dāhil edilmemiştir.

86 Yazmada: 'ālimān.

87 Yazmada: ḡett.

(dostlar selâmetdedürler), *heft*⁸⁸ *be-resîd* (nâme vâsıl olur), *çi kâr dârî* (ne iş dutarsın), *kâr ne-dârem* (iş dutmazam) [67a/01] *kâr-i bisyâr dârem* (çok iş dutaram), *tu-râ bisyâr guftem* (sağa çok söylerem), *ne-şenîdî* (işitmedün), *âhîr peşêman* (âhîr peşîmân) [67a/02] *şevî* (olursın), *emmâ sūd ne-kuned* (amâ fâide eylemez), *imroz* (bugün), *ferdâ* (yarın), *zâhîr şeved* (âşikâre olur), *bâkî tû dânt* (kalanı sen bilürsin) [67a/03] *ez men guftenî est* (benden demeklikdür), *ez tû şenîdenî est* (senden işitmeklikdür), *sevgend dâdem* (yemîn vërdüm) [67a/04] *tû sevgend bi-hvur* (sen yemîn eyle), *men sevgend ne-mî-hvurem* (ben yemîn étmezem), *der kâr merdâne bâş* (işde âdemiyanê ol), *der kâr* (işde) [67a/05] *kâhîlî me-kun* (üşenmeklik eyleme), *be-dih key mî-revî* (köye kaçan gidersin), *be-vekt-i reften* (gitmek vaktini), *be-men heber*⁸⁹ *kun* (başa haber eyle) [67a/06] *yek-dem şebr kun* (bir nefes şabr eyle), *şitâb me-kun* (ëvme), *şitâften der kâr* (işde ëvmek), *nêk nîst* (ëyü degüldür) [67a/07] *çi şudî* (ne oldu), *men çîzê ne-şudem* (ben bir şey olmadum), *çi sipârîş kerdem* (ne ısmarladum), *ânçi be-tû sipârîş-* (anı ki sağa ısmarladum) [67a/08] *-kerdem*, *ferâmoş me-kun* (unutma), *biyâ be-hemmâm bi-revîm* (gel hamâma gidelüm), *imroz âzîne est* (bugün cum'adur) [67a/09] *be-mescid-i câmi' be-revîm* (câmi' olan mescide gidelüm), *nemâz bi-gudârîm* (namâzı edâ edelüm), *çün ez mescid bîrûn âyem* (çünkü mescidden taşra gelelüm), *be-zâviye bi-revîm* (tekyeye gidelüm) [67b/01] *semâ' bi-zenîm* (devr uralum), *bârân-râ* (bârânı), *bi-bînem* (göreyim), *yârân cem'end* (yârân bir yerdedür), *pes ez-ân* (andan sonra) [67b/02] *perâkende şevîd mâ nîz* (dağılırlar biz daşı), *âncâ bi-resîm* (ol yere erişelüm⁹⁰), *bâlâ bi-revîm* (yoğarı gidelüm), *bâlâ reften* (yoğarı gitmek), *nêk* (ëyü) [67b/03] *nîst* (degüldür), *ez bâlâ be-zîr âmedî* (yoğardan aşağı geldi), *ezîr be-bâlâ rev* (aşağıdan yoğaru yöri), *biyendâz* (at), *mîyendâz* (atma) [67b/04] *endâhten* (almak), *cem' kun* (cem' eyle), *perâkende me-kun* (dağıtma), *hâşîl kerdent* (hâşîl eylemekligi), *kâhîlî me-kun* (üşenmaklık eyleme) [67b/05] *der-hvânden* (okımada), *ve der nibîştên* (ve yazmada), *be-cidd bâş* (sa'y üze ol), *bi-numâ* (göster), *numûdem* (gösterdüm), *ne-numû-* (göstermedüm) [67b/06] *-dem*, *çi-râ numûdî* (niçün gösterdün), *bi-şumâr* (şay), *me-şumâr* (şayma), *bi-şumârem* (şayaram), *ne-mî-şumârem* (şaymam) [67b/07] *hivâhem şumurden* (şaymak isterin), *ne-hivâhem şumurden* (şaymak istemem), *tû çi-râ ne-mî-şumârî* (sen niçün şaymazsın), *men ne-mî şumârem* (ben şaymam) [67b/08] *kebâ bîrûn kun* (kaftanı taşra eyle), *bi-poş* (gey), *me-poş* (geyme), *poşîden* (geymek), *bi-poş* (geyerem), *ne-mî-poşem* (geymem) [67b/09] *bî-dâr şev* (uyanuk ol), *bi-husp* (uyu), *me-husp* (uyuma), *huften* (uyumak), *ne-huften* (uyumamak), *mî-huften* (uyudam) [68a/01] *ne-mî-huften* (uyumadum), *mî-huspem* (uyuram), *ne-mî-huspem* (uyumam), *huft est* (uyumuşdur), *ne-huft est* (uyumamışdur) [68a/02] *hivâhed huften* (uyumak ister), *ne-hivâhed huften* (uyumak istemez), *imşeb* (bu gece), *tû me-husp* (sen uyuma), *tâ şebâh* (şabâha dek) [68a/03] *bî-dâr şev* (uyanuk ol), *tâ der vekt-i çâşt* (tâ kuşluk vaktına dek), *bi-husp* (uyu), *tâ nemâz-i pêştîn* (tâ namâz-ı öñdin) [68a/04] *çeşm me-kuşâ* (göz açma), *bi-kuşâ* (aç), *me-kuşâ* (açma), *mî-kuşâyem* (açaram), *ne-mî-kuşâyem* (açmayalım), *kuşûdem* (açdum) [68a/05] *goş-dâr* (kulağ tud), *mâzî-râ çi-râ goş ne-dârî* (geçmişe niçün kulağ dutmazsın), *bed mî-kunî* (kem eylersin), *eger mâzî-râ gelet* (eger mâzî yanlış) [68a/06] *bi-hvânî* (okursın), *yek çend çob bi-hvârî* (birkaç degnek yërsin), *çob hvurdeni dârî* (degnek yëmekligi dutarsın), *meşlehet* (maşlahat) [68a/07] *ne-dârî* (dudarsın), *eger henüz çob hvurdenî dârî* (eger hâlâ degnek yëmekligi dutarsın), *hâzîr est* (hâzîrdur), *her suhun* (her söz) [68a/08] *ki bi-gû't* (ki

88 Yazmada: heft.

89 Yazmada: heber.

90 Yazmada: erişelüm

söylersin), *be-vech bi-gū* (sebebe ile söyle), *bī-vech suḥun me-gū* (sebebsiz söyleme), *illā āḥir peşēmān şevī* (illā şonraya peşīmān olursın⁹¹), *ez-* [68a/09] *-dunyā çī dārī* (dünyadan ne dutarsın), *cufthā dārem* (birkaç çift dutaram), *eger ḥudā rozī kuned* (eger allāh-ı ‘azīm müyesser eyleye), *va mā zi gāvḥā zi dārem* [68b/01] *gelle bisyār kiştem* (maḥşūl çok eyledüm), *dū siḥ bāḡ beḥçe dārem* (iki üç bağ ve baḥçe dutaram), *heme-rā ‘imāret kerdem* (dükelişi ma‘mūr eyledüm), *ḥāşil* (maḥşūl) [68b/02] *nēkest* (ëyüdür), *eger ḥudā ez āfāt-i dunyā nigāh dāred* (eger allāh-ı ‘azīm āfātdan hıfz ederse), *muntezīr-i ḥāşilem* (maḥşūli muntazıram), *‘azm-i ḥicāz* (ka‘be kaşdın) [68b/03] *mubārek dārem* (yümn dutaram), *inşā’a ‘llāhu ta‘ālā* (eger allāh-ı ‘azīm dilerse) *ḥudā be-resāned* (allāh yētişdürür), *be-temām-i dostān* (tamām dostlar ile) [68b/04] *ve muḥibbān* (muḥibler ile), *ān-çi ḥudā rozī kuned* (ol şey’ ki allāh naşīb eyleye), *der rāh-i ḥekḵ nihādem* (ḥaḵ yolına ḵodum), *eger tū ḥāzīr şevī* (eger sen ḥāzīr olursan⁹²) [68b/05] *be-hem bi-revīm* (me‘an gidelüm), *imroz* (bugün), *bende be-dih* (köle köye), *mī-reved* (gider), *yā be-çorumlu*⁹³ (ya çorumluya (köy adıdır)), *yā iskilīb* (yā iskilibe (kezâlık köy adıdır)), [68b/06] *ḥvāhed reften* (gitmek ister), *be-ān meḥmūd ḥeber āmedī* (ol maḥmūd ile ḥaber geldi sağa), *henūz ḥeber neyāmed* (şimdiki hâlde ḥaber gelmedi), *pider ḥvānde-* (baba okımuşdur ya’nī da‘vet etmişdür) [68b/07] *-est, reften* (gitmek), *ikrār kerde-est* (ikrār eylemişdür), *zūd bāz āyed* (tēz gērū gelür), *āncā iḵāmet* (ol yērde durmak) [68b/08] *ne-tuvān kerd* (ëdemez), *eger āncā direng kuned* (eger anda eglenmek eyleye), *be-ḥāşil şeved* (ḥāşil üzere olur), *ziyān mī-reved* (zarar gider), *çi* (ne) [68b/09] *sipārīş kerdem* (sipārīş eyledüm), *zūd bāz āyed* (tēz gērū gelür), *pidereş-rā ḥeṭṭ be-bāyed be-nişān* (babasına nāme yazmak gerek) [69a/01] *ve firistāden* (daḥī göndermek), *çün ḥeṭṭ be-reved* (çünki kâğıd gider), *hemān ḥeṭṭ mī-āyed* (hemān kâğıd gelür), *der-īn çend ro-* (bu birkaç gün gelür) [69a/02] *-z biyāyed, ḥeber firistādem* (ḥaber gönderdüm), *çün ḥeber firistāde bāşed* (çün ḥaber gönderilmiş ola), *hemān mī-āyed* (hemān gelür) [69a/03] *der miyān-i suḥun bisyār reft* (söz ortasına çok gitdi), *āncā meşlehet ne-dāred* (ol şey’ ki maşlahat dutmaz), *terk kun* (terk eyle), *bisyār* (çok) [69a/04] *suḥun guft* (söz deddi), *revā nīst* (lāyık degül), *suḥun kūtā kun* (sözi kışa eyle), *tā dīgerān* (tā ḡayrılar), *ez tū melūl* (senden melūl) [69a/05] *ne-şeved* (olmaya), *suḥun dirāz me-kun* (sözi uzatma), *ḥidmet-i ḥvud nigāh dāred* (kendi ḥizmetini şaklayu dutar), *der kār bāş* (işde ol) [69a/06] *bī-kār būd* (işsiz idi), *revā nīst* (lāyık degüldür), *her çī gū’ī* (her ne söylersin), *be-vech bi-gū* (sebebe ile söyle), *nēk bi-gū* (ëyü söyle), *kitā-* (kitāb) [69a/07] *-b ez ḥvud dūr me-kun* (kendiñden irāḡ ëtme), *illā žāyi’ mī-şeved* (illā yitmiş olur), *kitāb* (kitābı), *ve ḵelem* (ḵalemi), *ve kāḡid*⁹⁴ (ve kâğıtı) [69a/08] *‘ezīz dār* (‘azīz ve şerīf tut), *tā be-çīzē bi-resī* (tā bir şey’e erişesin⁹⁵), *cehd kun* (sa’y eyle), *ez yārān* (yārāndan), *ḥvud me-bā-* (dükeli irāḡ olma) [69a/09] *-ş, der ḥvānden* (oķımada), *ve der nibiştēn* (ve yazmada), *ziyādet kun* (ziyāde eyle), *her kucā bāşī* (her ne yērde olasın) [69b/01] *‘ezīz bāşī* (‘azīz ve şerīf olasın), *ser der bihter est* (baş eyürāḵluḵdadur), *hemīşe ḥendān bāş*

91 Yazmada: şevī.

92 Yazmada: olursan.

93 Çorum şehrinin adı belgelerde 16. yüzyılın sonuna kadar “çorumlu” şeklinde geçmektedir. Daha sonraki belgelerde “çorum” şeklini almıştır (İ. Şahin, 1993, s. 373). Buradaki Türkçe isim “çorumlu” olmalı ve kastı da bugünkü Çorum şehri olmalıdır. Müellif tarafından her ne kadar “köy” ifadesi kullanılsa da bir sonraki maddede geçin “İskilip” için de köy ifadesini kullanması müellifin “köy”den kastının yerleşim birimi olabileceği fikrini akla getirmektedir. Nitekim ne Çorum ne de İskilip Osmanlı döneminde köy hüviyetinde değildir. Çorum 1398’den İskilip ise 1530’dan cumhuriyetin ilanına kadar her zaman ya sancak veya kaza mevkiinde bulunmuşlardır (Sezen, 2017, s. 189, 2017, s. 382).

94 Yazmada: kâğıt.

95 Yazmada: erişesin

(dāimā gülüci ol), *bi-setān* (al) [69b/02] *me-setān* (alma), *bi-setānīd* (alasıңыз), *bi-setāned* (alur), *ne-mī-setāned* (almaz), *h̄vāhed seteden* (almağ ister), *ne-h̄vā-* [69b/03] *-hed seteden* (almağ istemez), *bi-rev bi-setān* (var al), *ne-mī-setāned* (almaz), *mī-bāyed seteden* (almağ gerek), *ez vey çī* (andan ne) [69b/04] *setādī* (alduğ), *be-çend setādī* (niçeye alduğ), *bi-firoş* (şat), *me-firoş* (şatma), *bi-firoşī* (şatarsın) [69b/05] *be-çend firoşī* (niçeye şatı), *bi-firoşīd* (şatarlar), *firoştem* (şatam), *mī-firoşem* (şataram), *ne-mī-firoşem* (şatmam), *herīden* (almağ) [69b/06] *firošten* (şatmak), *herīdem* (şatın aldum), *kuşādem* (açdum), *bi-keş* (çek), *me-keş* (çekme), *kuştem* (depeledüm) [69b/07] *keşīdem* (çekdüm), *bi-bīned* (göre), *bestem* (bağladum), *bi-gīr* (dut), *giriftem* (duttum), *seht bi-gīr* (katı dut), *çī-rā ne-girifī* (niçün tutmaduğ) [69b/08] *bi-dih* (vër), *me-dih* (vërme), *bi-dehīd* (vëürsüz), *me-dehīd* (vërmezsiniz), *be-men bi-dih* (baña vër), *be-o bi-dih* (ağa vër), *bi-rev ez bāz-* (var bāzārdan) [69b/09] *-ār çīzē biyāver* (bir şey' getir), *revgen bi-h̄ēr* (yağ şatın al), *engubīn biyāver* (bal getir), *ber-o īn sīm-rā* (oña bu gümişi) [70a/01] *dīr mānden* (geç kalmak), *dīr me-mān* (geç kalma), *dīr māndī* (geç kalduğ), *çī-rā dīr mānī* (niçün geç kalırsın), *dīdem* (gördüm), *dīdī* (gördüñ) [70a/02] *key dīdī* (kaçan gördüñ), *imroz dīdem* (bugün gördüm), *dīde būdem* (görmüş idüm), *kucā bīnem* (ne yerde göreyim), *h̄vāhem ki bīnem* (görmek isterem), *çī-rā* (niçün) [70a/03] *ne-mī-bīnī* (görmezsin), *çī bīnem* (ne göreyim), *bi-bīn* (gör), *kucā bīnī* (ne yerde görürsin), *kūcā būdī* (ne yerde idüñ), *kucā yāfī* (ne yerde bulduğ) [70a/04] *bi-gū* (dē⁹⁶), *me-gū* (dēme), *guftī* (dēdüñ), *ne-guftī* (dēmedüñ), *kucā h̄vāhī refen* (ne yere gitmek istersin), *bi-gūy* (söyle), *bi-gū ki* (söyle ki) [70a/05] *pēş-i men biyāyed* (benüm öñüme gelür), *bi-gū ki çī mī-poşīdī* (dē-ki ne giydüñ), *bi-poş* (gey), *me-poş* (geyme), *bi-poşem* (giyerem) [70a/06] *ne-mī-poşem* (giymem), *çī-rā ne-mī-poşī* (niçün giymezsin), *mī-bāyed poşīden* (geymek gerek), *bi-poşānem* (örterem), *poşīdī* (giydüñ) [70a/07] *guzārden* (edā etmek), *bi-guzār* (edā eyle), *me-guzār* (edā etmek), *h̄vāhem guzārden* (edā etmek isterin), *ne-h̄vāhem guzārden* (edā etmek istemem) [70a/08] *be-dih devīdem* (köye segirdürem), *devīdī* (segirtüñ), *çī-rā devīdī* (niçün segirtüñ), *çī-rā ne-devīdī* (niçün segirtmedüñ) [70a/09] *mī-bāyed devīden* (segirtmek gerek), *nālīden* (iñlemek), *bi-nāl* (iñle), *me-nāl* (iñleme), *bi-nālem* (iñleyem), *me-nālem* (iñlemeyem), *ne-nālem* (misluhu) [70b/01] *çī-rā ne-mī-nālī* (niçün iñlemezsın), *çī-rā çunīn mī-nālī* (niçün böyle inlersin), *çunīn me-nāl* (böyle iñleme), *bisyār me-nāl* (çok iñleme), *çī-rā çend-* (niçün bu kadar) [70b/02] *-īn, mī-nālī* (iñlersin), *zūd biyā* (tēz gel), *bi-cū* (iste), *me-cū* (isteme), *bi-cūyem* (isterem), *çī mī-cūyem* (ne isterem) [70b/03] *mī-bāyed custen* (istemek gerek), *ne-mī-bāyed custen* (istememek gerek), *bi-custī* (istedüñ), *çī-rā ne-custī* (niçün istemedüñ), *çend* (ne kadar) [70b/04] *mī-cū'ī* (istersin), *hendīden* (gülmek), *bi-hend* (gül), *me-hend* (gölme), *mī-hendānem* (gülerem), *ne-mī-hendānem* (gülmem) [70b/05] *çī hendī* (ne güldüñ), *bisyār hendī* (çok güldüñ), *çī-rā mī-hendī* (niçün güldüñ), *çī dīdī mī-hendī* (ne gördüñ dükelı güldüñ) [70b/06] *mī-bāyed hendīden* (gülmek gerek), *dīger me-hend* (ğayrı gülme), *āvēhten* (aşılmağ), *biyāvēz* (aşıl), *me-yāvēz* (aşılma), *āvīhtem* (aşıldum) [70b/07] *neyāvīhtem* (aşılımadum), *biyāvēzem* (aşılıram), *neyāvēzem* (aşılımam), *kucā āvēzī* (nere de aşılırsın), *īncā āvēzem* (bu yerde aşılıram), *key āv-* (kaçan) [70b/08] *-ēzī* (aşılırsın), *imroz āvēzem* (bugün aşılıram), *ferdā āvēzem* (yarın aşılıram) [70b/09] *temmet*

Sonuç

Kalınlık incelik uyumu Türkçenin aslî fonetik kkurallardan biridir. Zaman zaman Tarihî Türk lehçelerine ait bazı eserlerde bu kurala aykırı kullanışlar olduğı görülmektedir. Çağatay dönemi-

96 Yazmada: dēdi.

ne kadar yabancı kelime tabanlarına uyum dışı ekler getirildiği görülürken Çağatay döneminde Türkçe kelimelere de uyum dışı ekler getirildiği tespit edilmiştir. Bunun sebebi imlanın telaffuzdan ziyade şekle ait bir keyfiyet olmasıdır. Doğu Türkçesinde özellikle Çağatay döneminde yaygın olan bu durum, bir imla istikrarsızlığı olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın 1.2.1. başlıklı kısmında değinilen eklerin Türkçe kelimelere kalınlık-incelik uyumuna aykırı bir şekilde getirilen örneklerinin de olması Doğu Türkçesine ait bir imla özelliğinin Anadolu sahasında yazılmış bir eserde de görülmesi dikkate şayan bir durumdur.

Eserde, şahıs eklerinin kullanımında bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki yerine iyelik kökenli şahıs ekinin de kullanılması, şimdiki zaman teklik birinci şahıs çekiminde hem *-rIn* hem *-(v)rAm* şeklinin kullanılması, şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde birkaç yerde Eski Anadolu Türkçesindeki benzer şekilde *-sIz* şeklinin ve çoğu yerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı bir şekilde *-sIηIz* şeklinin kullanılması ve belirli geçmiş zaman eklerinde görülen düzensizlikler dikkat çekicidir.

Eserin müellifine veya yazıldığı tarihe dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kütüphane kaydında eseri muhtevi mecmuanın tamamı için 1700 tarihi not düşülmüştür; fakat eserin içindeki bazı bilgiler 16. yüzyıla ait bir metin olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Bu bilgiler şu iki başlıkta söylenebilir:

1. Metinde (68b/05)'te “*yā be-çorumlu* (ya çorumluya (köy adıdır))” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Çorum şehrinin adı belgelerde 16. yüzyılın sonuna kadar “çorumlu” şeklinde geçmektedir. “Çorum” şekli 16. yüzyıldan sonraki belgelerde görülmektedir.

2. Şimdiki zaman ikinci çokluk şahıs çekimi Eski Anadolu Türkçesi döneminde sadece *-sIz* şeklindedir. Bu çekim 16. yüzyılda *-sIηIz*, 17. yüzyılda ise *-sXηXz* şeklindedir. Eserde bu ek iki yerde *-sIz* 11 yerde ise uyuma girmeden *-sIηIz* şeklindedir.

Söz konusu iki husus eserin 16. yüzyıla ait bir metin olması ihtimalini güçlendirmektedir. Eserde hem fiil çekimlerinin hem de Farsça ifadelerin Türkçe karşılıkları verilirken bazı kısımların Farsçadan Türkçeye, Türkçe gramer yapısına aykırı bir şekilde, birebir tercüme edildiği görülmektedir. Bu hususun Türkçe ile Farsça arasındaki yapı farklılıklarını Farsça öğrenenlere göstermek amacıyla gerçekleştirildiği söylenebilir.

Türkçeden Farsçaya Dizin‘aceblemak: *şikiſten*açmek: *kuşāden*ağlamak: *girišten*āhır olmak: *encāmiden*akşırnak: ‘eſse *kerden*aldamak: *firišten*almak: *siteden*anlamak: *şināhten*anmak: *yād kerdən*artmak: *efzūden*aşmak: *āvēhten*aşağı gelmek: *firo-āmeden*aşağı gitmek: *firo-reften*aşağı iletmek: *firo-burden*atmak: *endāhten*ayırnak: *cudā kerdən*ayırnak: *guzīden*azmak: *duzīden*bağışlamak: *beḡşīden*bağlamak: *besten*başmak: *supurden*başarmak: *puhten*batmak: *rēsten*begenmek: *pesendīden*beñzemak: *mānisten*beslemek: *āmurzīden*bezemek: *ārā’iden*bırakmak: *efgenden*biçmak: *direvīden*bilmek: *dānisten*bulaşmak: *ālūden*bulmak: *yāften*buyurmak: *fermūden*bükmak: *bāften*çatlamak: *terākīden*çiynek: *ḡāyīden*çizmak: *piçīden*çözmak: *tenīden*çürümek: *posīden*dammak: *çekīden*degdirmek: *erzīden*degmek: *nişānden*delmek: *suften*depelemek: *kušten*depme urmak: *leked zeden*depretmak: *çīnīden*dermak: *çīden*dilemak: *ḡvāsten*diñlenmak: *ārāmīden*diñlenmek: *āsūden, ārāmīden*dirilmek: *zīsten*ditremak: *lerzīden*doğmak: *zā’iden*

doğramak: *āgīšten*dokumak: *tāftēn*doldurmak: *enbāšten*doymak: *efsurden*dögmek: *koften*dökme: *rēhtēn*dönme: *gešten*döşmek: *gusterden*durmak: *īstāden*duruşmak: *koşīden*dürmek: *neverdīden*düşmek: *uftāden*düzme: *sāhtēn*egilmek: *hemīden*egirmek: *rēšten*eglenmek: *direng kerdēn*egmek: *kāšten*egmek: *kāšten*elemek: *pēhtēn*epsem olmak: *hāmoş şuden*erime: *guzāhtēn*erişmek: *resīden*esirgemek: *beḥşūden*esnemek: *esā kerdēn*eylemek: *kerden*ezmek: *sā'īden*geçmek: *guzešten*geçmek: *guzāšten*geçirmek: *ārūg kerdēn*gelmek: *āmeden*gerek olmak: *bāyisten*gerinmek: *fencā kerdēn*görü dutmak: *bāz-dāšten*getirmek: *āverden*gitmek: *reften*giydirmek: *poşānīden*giymek: *poşīden*gizlemek: *kemīn kerdēn*gizli olmak: *pinhān kerdēn*göndermek: *fīristāden*görmek: *dīden*göyündürmek: *sozānīden*güci yetmek: *tuvānisten*gülme: *hendīden*horlamak: *nekūhīden*ırlamak: *serāyīden*ışlatmak: *hīsīden*ışmarlamak: *siperden*içeri gelmek: *der-āmeden*içmek: *āşāmīden*iletmek: *burden*inanmak: *bāver kerdēn*incinmek: *rencīden*inlenmek: *nālīden*

istemek: <i>custen</i>	olmak: <i>şuden</i>
işe başlamak: <i>āğāziden</i>	otarmak: <i>çerā kerdēn</i>
işitmek: <i>şiniden</i>	otlamak: <i>çeriden</i>
ķabūl eylemek: <i>pezīreften</i>	oturmak: <i>ništen</i>
ķaçmak: <i>gurēhten</i>	ovmak: <i>māliden</i>
ķakmak: <i>firşiden</i>	oynamak: <i>bāziden</i>
ķaldırmak: <i>ver-dāšten</i>	ödemek: <i>guzārden</i>
ķalmak: <i>mānden</i>	ögmek: <i>sitūden</i>
ķapmak: <i>rubūden</i>	ögrenmek: <i>āmohten</i>
ķarış vèrmek: <i>nefrīn kerdēn</i>	ölçmek: <i>peymūden</i>
ķarışmak: <i>āmēhten</i>	ölmek: <i>murden</i>
ķaymak: <i>leğziden</i>	öri durmak: <i>ver-hāsten</i>
ķaynamak: <i>coşiden</i>	pāk dutmak: <i>pāk dāšten</i>
ķazanmak: <i>endohten</i>	pas açmak: <i>zidūden</i>
ķazıtmak: <i>kendiden</i>	şağmak: <i>doşiden</i>
ķazmak: <i>kenden</i>	şaklayu dutmak: <i>nigāh dāšten</i>
ķemirmek: <i>çeliden</i>	şalınmak: <i>hīrāmīden</i>
ķesmak: <i>burrīden</i>	şalivèrmak: <i>hīšten</i>
ķomak: <i>nihāden</i>	şalivèrmak: <i>rehā kerdēn</i>
ķoparmak: <i>engēhten</i>	şanmak: <i>pindāšten</i>
ķorkmak: <i>tersiden</i>	şatmak: <i>firūhten</i>
ķorkutmak: <i>tersānīden</i>	şatun almak: <i>heriden</i>
ķurtulmak: <i>rehiden</i>	şavurmak: <i>dāmīden</i>
ķüymak: <i>pā'iden</i>	şaymak: <i>şumurden</i>
nāzlanmak: <i>nāziden</i>	seyirtmak: <i>devīden</i>
oşşamak: <i>nevāhten</i>	sıçramak: <i>cesten</i>
oķmak: <i>hīvānden</i>	şığınmak: <i>gunciden</i>

şığınmak: *penāhīden*sıklık vermek: *şuflīden*şıkmak: *feşurden*sınamak: *āzmūden*sırıtmak: *kemārīden*sıvamak: *endūden*silkmak: *efşānden*sinjirtmek: *guvārīden*sormak: *pursīden*söylemak: *guften*suda üzmak: *şināv kerdēn*sünnet eylemak: *hutne kerdēn*sürmak: *rānden*süzmak: *pālūden*süzmak: *terāvīden*şışmak: *āmāsīden*tamām eylemak: *perdāhten*tapmak: *perestīden*tartmak: *sencīden*taşra gelmak: *bīrūn āmeden*tayanmak: *leğzīden*uğurlamak: *duzdīden*ulaşmak: *peyvesten*ulumak: *zenūbden*unutmak: *ferāmoş kerdēn*urmak: *zedēn*utanmak: *şermīden*uvatmak: *cāvīden*üfürmak: *demīden*ürkmak: *remīden*üründülemek: *guzīden*üti vermek: *tele dāden*vérmak: *dāden*yağmak: *bārīden*yalamak: *līsīden*yaldırmak: *duruşşīden*yaldırmak: *tāften*yalınlanmak: *efrohsten*yalvarmak: *lābe kerdēn*yanmak: *sohten*yapışmak: *cefsīden*yarar olmak: *şāyisten*yaraşmak: *burāzīden*yaratmak: *āfrīden*yarlıgamak: *āmurzīden*yarmak: *şikāften*yaylamak: *pūyīden*yazmak: *nuviştan*yemek: *hvurden*yırtmak: *derīden*yolmak: *siturden*yonmak: *terāşīden*yuğurmak: *siriştēn*yumak: *şustēn*yuvalamak: *gelīden*zāyi‘ olmak: *kem kerdēn*

Kaynaklar

- Adamović, M. (2009). *Floransalı Filippo Argenti'nin notlarına göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi*. Türk Dil Kurumu.
- Arat, R. R. (1987). Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dair. İçinde *Makaleler* (C. 1, ss. 334-341). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Balcı, M. (2014). *Türkçe Farsça İlişkileri: Türkçenin Farsça Üzerindeki Etkilerine Dair Bir İnceleme*. Çizgi Kitabevi.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press.
- Çetinkaya, G. (2021). *Anadolu Sahasında Yazılmış Farsça Dil bilgisi Kitapları* [Doktora]. Kırıkkale Üniversitesi-Ankara Üniversitesi.
- Eker, S. (2010). Türkçe-Farsça Dil İlişkilerinde Anlam Kopyaları Üzerine Notlar. İçinde *Sosyoloji Yazıları 1* (ss. 197-211). Hacettepe Üniversitesi.
- Eraslan, K. (1970). Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 18, 113-124.
- Ergin, M. (1981). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Türk Dil Kurumu.
- <https://vajehyab.com/bakhtiari/> دُریدَن (3202)).vajehyab.com. <https://vajehyab.com/bakhtiari/> دُریدَن
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni: 16, 17 ve 18. yüzyıllar* (1. baskı). Türk Dil Kurumu.
- Kızılözen, C. (2019). *Farsçada Türkçenin En Eski İzleri* (1. baskı). Akçağ.
- Öz, Y. (2010). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*. Türk Dil Kurumu.
- Sezen, T. (2017). *Osmanlı Yer Adları* (2. baskı). Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Steingass, F. J. (1892). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Librairie du Liban.
- Şahin, H. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi*. Akçağ.
- Şahin, İ. (1993). Çorum. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 8, ss. 373-376). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şen, M. (2000). Tarihî Türk Şivelerinde Ek Uyumsuzluğu Var mı? İçinde *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı* (ss. 1695-1734). Türk Dil Kurumu.
- Şükûn, Z. (1984). *Farsça Türkçe Lûgat Gencine-yi Güftâr Ferheng-i Ziyâ* (C. 1-3). Millî Eğitim Basımevi.
- Timurtaş, F. K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*. Enderun Kitabevi.
- Türk, V., Şerifoğlu, Y., & Doğan, Ş. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri* (Birinci baskı). Kesit.
- Yılmaz Ceylan, E. (1991). Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1, 151-165.